

K. JĒKABSONS

Draudāru vedekla

Drāma 4 cēlienos

A/S VALTERS un RAPA

Tēlotāji

Bērtulis Bokums, Draudāru saimnieks.

Roberts {
Aivars { viņa bērni.
Marite }

Ranta, viņa vedekla.

Grieta, ilggadīga kalpone.

Andrievs Sviestiņš, kalps.

Sviestiņiete, viņa māte.

Zosuls |
Zosuliša | kalpu pāris.

Mudīte, kalpone.

Joske.

Jancis, ganu puika.

Jaunā kalpone.

Policists.

Kalpi un kalpones.

Pirmais cēliens

Saimes istaba Draudārēs.

1.

Mudīte. Andrievs.

Mudīte (beidz galdu nokopt dziedādama: „Lokaties mežu gali u. t. t.)

Andrievs (ienākot ķēdi pakaļ vadzī). Nu tik būs siena vākšana! Saulīte pa zemi rīpo.

Mudīte (paceļ galvu). Vai kā es satrūkos, Andriev! Domāju, ka Ranta nāk.

Andrievs. Ir ar no ka trūkties, tāpat meitiets vien tik ir. Nekas vairāk.

Mudīte. Nujā, tev tādām jau visas vienādas.

Andrievs (viņai pieliecies).

Jauns es biju, traks es biju,

Jaunas meitas vējā laidu.

Man pašami gadījās

Ačugala līgaviņa.

Tralla ralla — rallallā — rallallā.

Pēkšņi abi satrūkstas. Mudīte aizmūk. Andrievs ņem no vadža cepuri. Iznāk Bērtulis Bokums.

2.

Andrievs. Bērtulis. Bokums.

Bērtulis Bokums. Trallini vien, trallini — redzēs, ko jūs siena laikā trallinādami man satrallināsat!

Andrievs. Dziesma darbam nekait, saimniek.

Bokums. Vai Velledzes pļavu šorīt beidzāt pļaut?

Andrievs. Tiri visu vēl nē. Alīdzēnu stūris vēl palika.

Bokums. Es jau tā domāju. Kad jau manis pašā nav līdz. E, ko nu tur. Tagad, kad būsiet drusku pagulējuši, taisieties visi pie grābekļiem. Bet pielūko, lai pēc kasīšanas vakarā visa Veldedze būtu nopļauta.

Andrievs. Jā, jā, dzirdu, dzirdu. Ja Ranta, vai Grieta ar nāktu līdz.

Bokums. Dzirdi, vai nedzirdi! Cilvēku tikpat kā katru gadu. Bet kaimiņi ar darbiem mums priekšā. Ūrgas, Sveķi, Alīdzēni, Sniķeri.

Andrievs. Viņiem vairāk pļāvēju, mazāk pļavu. Atrāk nopļauts — ātrāk sabarots.

Bokums. Viņi mīl piemīt saimei uz astes kaula.

Andrievs. Pie mums Draudārēs arī neviens neslinko. Ikkupais rauj, ko nagi nes.

Bokums. Es, laikam, nezināšu, ko cilvēks var padarīt. Vajag strādat, ne vis sutināties — kā dažam.

Andrievs. Tā tad uz Veldedzi? Manis pēc! — Aboltiņu sakrausim rītu. Bet ja nu lletus uznāk un aizlīst? Ko tad? (Projām).

Bokums. Ech, būtu labāk saderējis vecāku un prātgāku priekšstrādnieku.

3.

Bokums. Sviestiņiete.

Sviestiņiete (nākdama). Labdien, Draudāru tēv, labdien!

Bokums. Labdien, labdien. Kas nu šitādā laikā par vazāšanos. Grābekli rokā, izkapti pār plecu!

Sviestiņiete (smejas). Lai jau nu izpļaujas tie, kam tās platās pļavas. — Man tās pļavas tik, cik būs viņā saulītē. — Diez' kur Andrievs izgāja? Atnesu viņam, šeku, salāpītu veļu. Tikpat jau rīt sestdiena.

Bokums. Rīt sestdiena, parīt svētdiena —! Nedēļa pagalam un prasi, kas tev padarīts!

Sviestiņiete. Kas ta nu saimniektēvam?

Bokums. Kā nē, — kad puīši divas stundas auj kājas, trešo jūdž kumeļu. Un tad vēl vedekla ar' pati uz savu galvu grib rīkoties. Kur tu — cilvēks — ar tādu būšanu tiksī! Pats ar vairs nevaru.

Sviestiņiete. Ko t' nu tev vairs tik daudz, Draudāru tēv? Lai jau nu ņemas, lai ņemas jaunie: Āivars, Andrievs, Ranta. Ir gan jums laba vedekliņai Rantiņa jau jums iet tikpat kā adatiņa. Visu pate redz, pate zin. Otram jau neko nevaicās. Kuŗa cita jums vēl varētu ar visiem darbiņiem tā izpatikt?

Bokums. Pārāk liela galva, bet nekas, nekas. Citādi laba.

Sviestiņiete. Nu, un viņai jau ar tikpat savas tiesības. Tad jau ar jārūpējas.

Bokums (nemiernīgs).

Sviestiņiete. Diez' kur nu pate ir? Vajadzēja drusku parunāties.

Bokums. Un tavs dēls ar slīmestē vēl tepat pa mājām. Man liekas, ka tik puikas gados tu nebūtu drusku par daudz viņu izlutinājuse? To tu savam rezgalim pasaki.

Sviestiņiete (projām iedama). Ko nu, Draudāru tēv — kuŗam tad kādreiz negadās!.. Pateikšu, pateikšu Andrievam. Un man ar viņu tikai britiņu, mazu britiņu...² Darbā jau nekavēšu. (Projām).

4.

Bokums. Grieta.

Grieta (ienākdama rīkojas ap trauku plauktu).

Bokums. Ko tu, Grieta?

Grieta. Ko nu es. Tāpat vien mājas darīšanas. Atkal galds nenokopts. Tagād jau visa rīkošana Rantai. Nav jau vairs tas, kas agrāk.

Bokums. Jā, senāk kad es pats vēl vairāk kustējos un biju, gāja pavisam citādi. Tagadējie traku vien trumpē. Kad es augu, jau maza puika gāju līdz uz Vēdedzi un skatījos, kā lielie strādā. Kuleņoju kā kucens pa vālu.

Grieta. Kā jau puika!

Bokums. Bet vēlāk, kad jau pats pļāvu, un kad Kābeļu Alīde sāka uz mani cilpas mest, mēs arvienu satikāmies pie Veldedzes pelēkā akmeņa. Alīde toreiz bija izdaudzīnāta visā apkārtnē. Brīžiem atlavijās arī pieguļā pie manis. Sakūrām tad uguni un dzīvojām līdz gaismai.

Grieta. Kas t' nu par brīnumu! Tikpat jau tur nekas neiznāca.

Bokums. Ar Kābeļu Alīdi neiznāca, bet ar Sveķu Alvīni iznāca. (Iekāsējās). Nu, un tu gan toreiz dikti bijī dusmīga?

Grieta. Tad Alvīnei jau daudzīnāja to smago pūru, lai nu pati bija kāda būdama. Daudz prieka gan tu no viņas pieredzēji?

Bokums. Kāda jau nu viņa bij, tāda bij. Bet kur tad mani septiņi dēli! Kā ozoli cits pēc cita.

Grieta. Diez' kapēc tie ozoli ātri vien cits pēc cita apkalta? Tagad jau pieci tavi puikas guļ kapā.

Bokums. Jā, pieci mani dēli kapā! Kopā ar māti.

Grieta. Ko tur vairs vaimanāt par vecām bēdām! Vai nu tās bēdas nebūs jau izbēdātas un vai tev pasaulē vienam tāda nelaime! Dēli apmira neprecējušies. Citi vēl kā pusaudzī. Ko tur vairs! Žēl gan Margēra, — padzivoja ilgāk, ij apprecējās, bet tāpat nomira, bērnu neatstājis.

Bokums (reznēti). Jā... un nav jau arī Robertam ar Rīvaru manas toreizējās varenības, ne gara. Man bija spēks kaulos. Pakava naglu varēju zobos pārkost. Irst, irst mūsu Bokumu cilts! Jā, Grieta, vecums nak ar nelaimēm.

Grieta. Vai nu tev vienam krusts un ciešanas! Bet kas bijis, bijis. Skaties labāk uz priekšu, lai nebūtu vēl kas vairāk jāpieredz.

Bokums. Kā, uz priekšu? Vai atkal mūsējos kāda nelaime?

Grieta (noslēgusies). Ko es zinu par nelaimēm!

Bokums. Kautkas noticis Rantai?

Grieta. Kas t' šai var notikt. Ka tik pate vien citiem ko nepadara. Un vai nu Ranta nezināma. Pie vīra šķirsta lai ne asaras nenobirdināja. Un vēl nav ne treju mēnešu, jau viņa atkal sāks...

Bokums (stingri). Es nemīlu savā mājā tukšas tenkas, Grieta!

5.

Grieta. Bokums. Aivars.

Aivars (ienākdamš). Tēt! Tēt!

Bokums. Kas ir, dēls?

Aivars. Vai nevar atnākt uz kūti?

Bokums. Kas tur bij?

Aivars. Pelēcei uznākušas vīveles.

Grieta. Kungs Dievs, jau ziemā bērājam bij āda jānovelk. Un te nu atkal nelaime ar pelēci.

Aivars Iesim, tēt, iesim!

Bokums Nāc, tu ar, Grieta, paskaties.

(Visi projām).

6

Mudīte. Andrievs.

Andrievs. Ujā, ujā, Mudīte, kāda tu uzreiz pūcīga.

Mudīte (ar ūdens nešiem). Ļauj nu nolikt ūdeni.

Andrievs Palīdzēšu. Dod šurp. (Tveŗ spaiŗus).

Mudīte. To nu gan nē! To nu gan nē! Tā jau tu man visu ūdeni izlaistīsi.

Andrievs. Bet es gribu.

Mudīte (iešalkdama viņam ūdeni sejā). Tad še tev!

Andrievs. Tad tu man tāda zebiekstiņa! Nu, vai zīni! (Viņš iešalc viņai ūdeni sejā).

Mudīte. Ujā, trakais, ujā!

Andrievs. Nu, ja tev nepietiek, tad dabūsi vēl.

Mudīte. Andriev, Andriev, negudrais, vai tu liksies mierā. (Viņš mēģina to satvert). Ej labāk dienvidu gulēt!

Andrievs. Aizdzen mani!

Mudīte. Jāpaprasa vecājam Zosulam pātaga.

Andrievs. Papriekšu jānopelna. (Ātri viņš to satver un noskūpstā).

Mudīte. Ej prom! Nav brīv bučas zagti. Kā nu tā var! Ij čigāni tā jērus nezog. Domā, neredzu: pašam bail.

Andrievs. Vienīgā zagšana, kur apzagtais ar' ko dabon. Jēru zagļiem trīs ceļi, buču zagļiem tikai sirds.

Mudīte. Jēru zagļiem aiz prieka, buču zagļiem aiz bailēm.

Andrievs. Aiz tādām bailēm es vēl drudzi dabūšu.

Mudīte. Jāpasaka Zosulišai, lai iedod kādas zālītes.

Andrievs. Zosulišas aptieķī tādu nemaz nav. (Skūpstot). Lūk, še.

Mudīte. Piesargies, atriebšos.

Andrievs. Nu kā? — atņemsi atpakaļ?

Mudīte (atraudamās klusi). Ejl Ranta nāk.

Andrievs (projām).

Ranta ar velas klēpi. Aiz viņas Grieta.

7.

Ranta. Mudīte. Grieta.

Ranta. Mudel — kā tu domā, vai es par gulēšanu ļaudim naudu maksāju? Tev, liekās, nekāda darba vairs nav?

Mudīte. Diendusas laikā cilvēks var atpūsties. Saimnieks mūs nupatīņ uz Veldedzi norīkoja.

Ranta. Kuņam es būtu teikusi, lai pēc dienviņa iet uz Veldedzi! Vispirms jāsaņem mājas āboliņš tepat lejas laukā.

Grieta. Līdz šim gan rīkoja saimnieks. Nezin, no kuņa laika te citas tās lielmanišas?

Ranta. Tu man tik daudz muti nepalaid! Un tu, Mude, ej, pasaki, lai tūlīt atnāk Andrievs.

Mudīte. Andrievs...

Grieta (iedama). Es jau nu gan nepalīdzētu savu puisī otram uz vara petaka dancināt.

(Abas projām).

Ranta. Sviestiņiete.

Ranta (ieraudzījusi Sviestiņieti). Ahā, tu Andrievmāt! Nu, vai dēlu satiki?

Sviestiņiete. Nī jau vēl. Nupat esot te staigājis, bet neredzēju. Nav, laikam, ar viņu labais. Lūk, mīļā,— Mudīte jau.

Ranta (igni). Tā būtu pie laika aizvadāma! Pate puisiem kaklā kaņas. Miega slampa! Tāda tā izdaudzina tā, lielā strādniecel!

Sviestiņiete. Jums, saimniec, viņa līdzī jau nu netiek. Jūs jau kustaties kā ūdens zāle.

Ranta. Vai nu man vaļas slinkot? Pate vien no agra rīta līdz vēlai naktij apdaru visus mājas darbus. Cik tad man to palīgu, un, sevišķi, vēl karstajā darba laikā? Sirds aptekās, kad tu pate skrien, bet kalpi tik lūko, kur noslaistīties.

Sviestiņiete. Es jau arvien saku, ka jūs pati visos darbiņos, kā čaklā skudrīte.

Ranta. Pie darba esmu pieraduse jau no bērnības. Vai nu tagad no tā bīšos. Pie vecākiem jau pusaudzei bija jakopj brāļi un māsas. Strādāt vajadzēja sūri, grūti, un ja es savu roku Ancēnos būtu žēlojusi, tad tie ar nebūtu vis tā uzkopti!

Sviestiņiete. Vai nu nē, vai nu nē Brāļi un māsas vēl tagad var jums paldies teikt par jūsu gājumu.

Ranta. Tie tur jau arī visi prata ar mani tikai ķildoties. — Ancēnos dažureiz bij tīrā elle!

Sviestiņiete. Zīnu, mīļā, zīnu. No jūsu Ancēniem ikviens tīkoja tikai laukā tikt! Nu jau gan visas māsas arī jums tautās izgājūšas, brāļi apsievjušies

Ranta. Tai ziņā mums paveicies. Nevar neko teikt. — Mūs jau arī visas trīs tādas izskatīgas daudzina.

Sviestiņiete. Jūs pati jau nu gan īpaši tads žirgts, smuks un akotīgs skuķis bijāt jau toreiz, kad ar Draudāru Maģeri sākāt cerēt. Bija jau vai traks toreiz jūsos iekēries.

Ranta. Nī jau es pie viņa būtu tā gājusi — nī, nebījis viņš Draudāru vecākais dēls. Nenācu šurp par kalponi, nācu par saimnieci. Un mani nu pie malas vairs nenostums. Vai es nebīju vecākā dēla sieva? Un vai Draudāres man nepaliek pēc visas taisnības? Un nu... nu lai citi dara ko grib. Tagad, Andrievmāt, tā lieta jau skaidra. Saimniece Draudārēs biju un palikšu.

Sviestiņiete. Ak, tad tik tālu gan! Dieviņ, cik labi!
(Bīdi klusums).

Sviestiņiete. Ak, tad jūs vien tagad te tā istā saimniece?

Ranta. Istā gan.

Sviestiņiete. Vai, cik labi! Cik labi!
(Bīdi klusums).

Sviestiņiete (turpinādama). Tad nu vajadzēs vien jums pēc laba iegātņa apskatīties — Un diez' ko tad nu vecais saimnieks?

Ranta (nemierīga. Ieraudzījusi pa logu Andrievu, top atkal laipna). Andrievmāt, paejies nu tagad uz piena klēti. Iesien sev gabaliņu sviesta. Pēc tam varēsi parunāties vēl ar dēlu.

Sviestiņiete (projām iedama). Paldies, lielo paldies.

Ranta viena palikusi, apstāj darbā. Viņas skatiens itkā sa- stingst. Kā kautko šausmīgu atcerēdamās pēkšņi viņa nodreb. Atkrit krēslā un saspiež sev deniņus. Andrievam ienākot nomierinas un pieceļas.

9.

Ranta. Andrievs.

Ranta. Tu atnāci gan?

Andrievs. Man te kautkas paņemams. (Izņem no pa- gultes lādīti).

Ranta (paklusu). Es tevi liku pasaukt.

Andrievs. Pelēkai ķēvei vīveles.

Ranta. Zinu jau, zinu.

Andrievs. Var jau būt, ka vēl pāries. Saimnieks ar Zosulu visādi ņemas. Un nupat Joske atbrauca. Grib pīrkt no saimnieka pārno vērsēnu. Un žīds jau arī zirgu kaitēs kautko pieprot.

Ranta. Ko? Bokums manu vērsēnu! (Grib steigties laukā, bet savaldas).

Andrievs. Tik ātri jau vēl nepārdos.

Ranta (strupi). To lai viņi man nedomā! (Brīdi skatās Andrievā, tad mazliet šķelmīgi). Tava Mudīte bij dikti dusmīga, ka tev jānāk pie manis?

Andrievs. Mana?!

Ranta. Nemelo! Ko nupat man tava paša māte sacīja!

Andrievs (izvairās). Tur nu gan nekā nebija.

Ranta. Un nekas arī nevar būt. Kalpone!

Andrievs. Es arī esmu kalps.

Ranta. Tu! Tu vari tikt saimnieks.

Andrievs. Nē, Ranta, tu atkal ar mani tā!

Ranta. Nevar jau ar tevi kā ar cilvēku prātīgu vārdu parunāt. Bet ko tu teiktu, ja uz priekšu es viena paliktu Draudāru Ipašniece? (Vilinādama). Papīri drīz man būs rokā. Vai tu paliktu pie manis?

Andrievs (stostīdamies). Par ko nē, par ko gan nē.

Ranta. Viņi visi man riebjas. Tikai tu — tu vienīgais! Tevi gan es gribētu paturēt.

Andrievs. Ko nu es...

Ranta (iekaist). Tu pārāk maz gribi! Par citiem domā, par sevi vien tik nē. Kas vēlās sev ko iegūt, tam vajag būt stipram. Tu, Andriev, pat nojēgt neiespēj, ko man šīs mājas maksā... Manas sūrās, sūrās mokas! (Nodreb).

Andrievs. Par ko tad tu tā mokies?

Ranta. Labāk neprasi, labāk neprasi. Viegļāk paliek tikai tad, kad iedomāju tevi. Man tā gribētos visu aizmirst. Nokratīt bijušo. Gribu atkal būt kā cilvēks. Gribu dzīvot.

Andrievs. Bet kālab tu man to saki?

Ranta. Tu! Vēl tu neredzi, ka man patīc!

Andrievs. Nē, Ranta, nē, nē, nē!

Ranta. Kālab tad nē, Andriev?

Andrievs. Nē, Ranta!

Ranta. Bet saki, kālab gan nē, Andriev? Mēs abi esam jauni. — Nu nebēdz jel, nebēdzi! (Smejas).
Sviestiņiete, durvis iekāņējas, tad ienāk. Ranta projām.

10.

Andrievs un viņa māte.

Sviestiņiete. Ko ta' nu cielava tā aizskrēja? Ko ta' abi tā runājāt?

Andrievs. E, ko nu tur ..

Svie tiņiete. Vai tad tu, dēls, īsteno vēl nejaudi vis? Nelaid nu savu labumu gaŗām. Kuŗai katrai lida-kai ezers labāk patiks, nekā diķis. Par ko tad tu kal-poni ņemsi, ja vari tikt iegātņos.

Andrievs. Bet ko tad es Muditei teikŗul Viņā tomēr man labāka. Ir tik jauna, skaista, sprigana un godīga. Nav daudz tādu meiŗu.

Sviestiņiete Sprigana kā lapsene. Sargies, ka neiedzeļ. Bet kur tad Rantai spēks un briedīgums! (Noslēpumaini). Un tādas mājas kā Draudāres!

Andrievs. Ko es tur zinul! Pie mums tagad iet juku jukām. (Kautko meklēdamies). Ej nu sazin, kas te vēl īsten iznāks, kuŗŗ paliks virŗu!

Sviestiņiete. Es tev saku, Andriev, Draudārēs tu dzīvotu labu dienu, bet ar Muditi kulsies kā pliks pa nātrām. — Stāsta, ka saimniektēvam te pavisam nebūŗot vairs nekada teikŗana. Turies gan pie Rantas. Ir man būs labāk.

Andrievs. Laimes saule, māt, te tomēr nespīd.
(Andrievs projām).

11.

Aivars. Ranta. Sviestiņiete.

Aivars (īstabā nākdams vēl durvis runā atpakaļ). Tūŗit iz-nākŗu. (Rīkojas ap skapja plauktiem). Gribi, vecen, es uzlīkŗu tev sinepes uz mēles: būs lokanāka.

Sviestiņiete. Tŗi tu!

Ranta (atgriezdamās): Andriev! (Ieraudzīŗusi Aivaru, pār-steigta) Atkal tu bez ziņas pie skapja!

Aivars. Kādas tev ziņas, kad pašam man spirts jāsameklē.

Ranta. Tu drīksti tā runāt! — Par lieliem rīkotājiem grib uzņemties, bet neprot ne ar zirgiem apieties.

Aivars. Mācies vien pate apieties ar cilvēkiem!

Ranta. Jūs jau nu te vairs nemācīsiet. Un nav nekur nekāda jaukšanās! Kā dzird, tad tavs tēvs atkal bez manas ziņas norīkojis saimi uz Veldedzi. Es saku, lai būtu pēdējā reize!

Aivars. Puisieši rīko puisiešu darbus. Ko tu tik traki te urdies! Urdekles mēs necietīsim.

Ranta (iekaist). Jums nav Draudārēs ko rīkot. Postītāji, jūs tik postītāji te esiet!

Sviestiņiete. Tā gan, mīļā, tā gan.

Aivars. Ahā, Sviestiņiete arī nāk palīgā. Nu kā nē: nākošā vīra māte. Jūs par abām jau nu gan Draudārēs labi uzpostu! Uz postu, uz postu gan!

Sviestiņiete. Dieviņ, šito žebērklul! Tā lielam cilvēkam taisni acīs lekt!

Ranta. Tu! tu... Par savu māju un mājas postu es pati zināšu. Jums tur nav daļas!

Aivars. Paskaties labāk, kas tev aiz muguras. Neredzi? — Durvis.

Ranta. Al.. Nelietis. Pats tūlīt pa durvīm! Pa durvīm!

Aivars. Stiprāk nevarēji pakliegt? Lai Andrievs arī dzird, kas tu par lakstīgalu. Vienu vīru nesen nodziedājusī, nu meklē otru.

Ranta. Tu bezkaunā!

Aivars. Zināms, ne jau es tik kaunīgs, kā tu, ka mēnesi pēc vīra nāves kaunies nakti bez puīša gulēt.

Ranta. Muti turēt! (Viņa tam sit). Še tev, šel!

Aivars. Ak tu!

12.

Ranta. Aivars. Bokums. Sviestiņiete.
Bokums. Aivar!

(Aivars norimst).

Ranta (Bokumam). Ja tu savu kucenu nepievaldīsi!
Bokums (stingri, bet rāmi). Aivar, ņem spirtu un ej!
Aiznes Zosulam. (Sviestīdiete projām).

Aivars. Labi, tēt! (Projām. Durvis visu laiku paliek vaļā)

13.

Bokums. Ranta.

Ranta. Nujā! Tētiņš ar dēliņul — Man liekās, tu aizmirsi viņu vēl noglaudīt. Varēji tak viņām palīdzēt mani piekaut! — Un vai jūs tur ārā jau daudz lopu Joskem pārdevāt? (Neapvaldīti smejas).

Bokums. Nu, nu, Ranta, nekas jau nav, — nekas jau nav.

Ranta. Es to nepieļaušu, nepieļaušu. Man ir apnicies viss šis ņudzeklis. Šādu bezkaunību es ilgāk necietīšu.

Bokums. Aivars tev iesita?

Ranta. Nāc, nāc, sit tu arī! — Ko jūs no manis gribiet, ko jūs mani te spīdziniet!

Bokums. Apmierinies jel, apmierinies, Ranta.

Ranta. Es smoku nost. U, kā jūs visus neieredzu!

Bokums. Runā tak prātīgi, Ranta! Esi mierīga.

Ranta. Nepietiek, ka manu jaunību te esiet apēduši?

Bokums (bargi). Ranta!

Ranta. Domājet, mani uzveiksiet, miroņpaliekas!

Bokums. Ranta! (Satver viņas roku). Būsi klusul!

Ranta. Nost! Nost! Projāmi! Laid!

Bokums. Neklausīsi? Rimsties! Sanāks saime.

Ranta. Lai nāk! Lai nāk! Lai klausās! Lai redz un dzird visa pasaule, kā mani te noliek un pulgo!

Nāk Zosuls, Zosulīša u c. Bokums aizved Rantu blakus istabā.

14.

Zosuls. **Zosuliša.** **Joske.** **Sviestiņiete.** **Marite.**
Jancis. **Grieta.** **Mudīte** u. c.

(Visi sastājas puslokā pret durvim, kas aizverās aiz kliezsošās Rantes un Bokuma).

Zosuls. Ek, pletnes! Pletnes!

Zosuliša. Dieviņ, Dieviņ, kas tik nu te būs, kas nebūs!

Joske. Ujuj, sitāde es vēl redzēje tikai ieks mūse miestinēm.

Sviestiņiete. Tu, Joske, labāk aizbāz sev muti ar svēteņiem. Atradies runātājs!

Grieta. Un tu, Andrievmāt, — tu jau te labāk būtu klusējusi. Laikam, ar savu lokano mēlīti gribi vēl sviesta nopelnīt.

Sviestiņiete. Ekā tu vairs te neesi tā sviesta devājiša! Drīz pate gaidīsi, kamēr saimniece ko atmet.

Grieta. Ak tu, bezgode tāda!

Zosuls. Meitieši, jā jūs te man daudz vēl ņerkstēsāt!... Kauna vairs neprotat?!

15.

Tie paši un Andrievs.

Andrievs (ienākdam.). Kas par troksni? Kas te bij? Kas noticies? — **Joske**, žīds, — kas te noticies?

Joske. Ko es zine? Vinem vīre vajage.

Andrievs. Joske, ko tu mels?

Joske. Nu, ko es zine.. Vine vinem baras.

Sviestiņiete (**Andrievam**): Ej nu, dēls, pažēlo saimnieci.

Andrievs (neviļus pavirzās pret durvim).

Mudīte (viņu aizturēdama). Neej! neej, **Andriev!**

Andrievs apstājas, spēž vēl dažus soļus un par jaunu apstājas.
Bokums iznāk durvis un visi apklust.

16.

Tie pašie un Bokums,

Bokums (cieti). Andriev, ir laiks! — taisaties uz Veldedzi pie siena! Zosul, tu vispirms izvadā slimo ķēvil Grieta paliks mājās.

Priekškars.

Otrais cēlens

Pagalms Draudārēs. Vienā pusē istaba, otrā klēts. Dībenā laidara stūris.

1.

Jancis un Marite sit pagalmā mučkas.

Jancis (mučku sisdams). Tagad man Rīgā!

Marite. Nē-ē, ir gažām! Atkal man jāsit. (Iesit).
Nu man ir Rīgā un nu partija cauri!

Jancis. Tagad spēlēsim saimnieku un saimnieci.

Marite. Es būšu saimniece.

Jancis. Un es būšu saimnieks. Sāc nu tu lamāties!

Marite (imitē). Ko jūs no manis gribiet, ko gribiet?
Postītāji! Nāc, nāc, sit tu ar! Kāpēc tu nenāc, ko tu nesit? Visu manu jaunību esiet apēduši! — Nāc nu tu mani mierini.

Jancis. Ko tad teikt?

Marite. Saki, apmierinies!

Jancis (imitē). Apmierinies, apmierinies!

Marite. Negēji tādi! Ko jūs mani spīdziniet! Ko jūs mani te mociet!

Jancis. Klausies, sanāks saime. Būsi klusu!

Marite. Lai nāk! Lai klausās! Domā — mani uzveiksiet! Nositišu, nožņaugšu! Nost, nost! Projām! Ārā! (Histeriski smiekli). Nāves paliekas! — (Aptomājas).
Kādas ir miroņu paliekas?

Jancis. Čirlanda tārpi.

Marite. Nu es zinu.

Abi (dzied). Tie tumši tārpi čirlandi,
tie mani moca briesmīgi.

•To ieraugot man spēki zūd.

Āk, bailes, bailes, mirt man grūt.

Grieta. Ko tad jūs te dariet? Kur tad lopi?!
(Abi aizskrien).

Grieta. Zosuliša.

Grieta un Zosuliša uznāk pagalmā ar zaļiem bērzu zariem un sāk sasiet pirtsslotas.

Zosuliša. Tad pate šorīt aizbizenēja gan atkal pēc padomiem?

Grieta. Nu kā tad. Kaut viņai ritenis būtu nomucis! Sirds aptekas noskatoties, kā viņa te tagad ņemas! Tāds meitietis, tāds meitietis! Viendien puikam gandrīz degunu izsit. Es nu gan Aivara vietā būtu viņai —!

Zosuliša. Ko nu, mīļā, ar tādu ecēties! Ko jau iedomājas, to izdara.

Grieta. Nav jau man arī te vairs dzīve. Kas es te vairs esmu? Sirds griežas apkārt.

Zosuliša. Ko nu, māsīņ, — kalpa cilvēkam jau pa laikam labāk tikai no malas noskatīties.

Grieta. Nevar jau. Sirds nenes. Vai nu es te tikai sevis dēļ skrējuse! Kad jau tik ilgus gadus te nodzīvots, tad viss tev pašai kā sirdī ieaudzis. Visi Bokuma bērni manis izauklēti, izvilkti. Kad Alvīne nomira, Margers nu gan bija jau lielāks; bet eĶe, Roberts, Aivars, Marite — visi bija vēl ij kopjami, ij barojami. Visu zināju, par visu gādāju. Būtu vecā saimniece pati vēl dzīva, tad jau nu ietu i tagad citādi. Vedekla nedrīkstētu vis tik augstu degunu cilāt. Bet Alvīne jau ij pirms kāzām bija ne visai dūšīga. Un tad tie daudzie bērni! Kur nu šī ar savu vājo veselību pie tāda cilvēka, kā toreizējais Bokums!

Zosuliša. Jā, veci laiki, veci laiki... Ko tad šis ar toreiz tādu ņemdams!

Grieta (skumīgi). Es jau pate ar' arvien tā domāju. Aizgāja Bokumu Bērtuls pa aplamu ceļu. (Pēkšņi ne bez iekaisuma). Būtu jel toreiz labāk apņēmis kaut mani — kā sākumā cerējāties! Bet Alvīne bij bagāta. (Klusu). Un ko nu visa bagātība līdzēja? Vēlāk pie manis arī pats vēl šad tad atnāca par visu tā nogausties, nosūdzēties.

Zosuliša (nopūšis). Kas izlietu ūdeni sasmels, kas atgrieztu maizes rīcienu vairs pielipinās. Maz te vairs

prieka! Cits citam spītē, cits citam tiko iekost. Ij mans
vecais ar pats vairs nezin, kam te klausīt, kam neklausīt.
(No lauka ar dziesmiņu nāk Mudīte).

3.

Grieta. Zosuliša. Mudīte.

(Dziesmas turpinājumu Mudīte dzied jau uz skatuves).

Mudīte. Laimīt kļiedza, laimīt brēca
Kalniņai stāvēdama;
Redzēj mani ieejoti
Nelaimītes sētiņā.

Itka iekšēji saguruse apklust. Pieiet klētspriekšā, gausi paņem zāļu
palagu. Tad, abas sievietes ieraudzījusi, saņemās. Pienāk tuvāk.

Mudīte. Nezinu, kurā zālienā šodien sēku pļaut?
Pakalnē, vai aiz līkās ābeles? — Kādas zaļas slotiņas!

Grieta. Jā, jā, meit.

Zosuliša. Sestdien varēsi labi nopērties. Puišiem
arī vajadzēs.

Grieta. Ko nu par puišiem... Un tu, Mudīte, pļauj
vien piekalnē!

Zosuliša. Nu, mēs, esam trīs žackas kopā. Ko tad
nu visas nabageles, pažadzīnāsim?

Grieta. Nupatiņ jau pie mums viss jūk un tinas
vajā, kā kamols no kalna. Ko t' nu tava sirds, Mudīt,
par visu to saka?

Mudīte (mēģina jokot). Vai par tām aizvakarējām
ķēves vīvelēm?

Grieta. Nu vienalga, vai par tām pašām. Bet ja
tu, Mudīte, to zinātu, ko es pate vēl šodien savām acīm
redzēju!

Mudīte (nojauzdama). Nu, ko tad? Ka abi aizbrauca?..
Lai brauc.

Grieta. Bija jau arī kas vairāk. Tīri nejauši uzskrē-
ju abiem virsū. Mani pamantjuši, kur bij, kur palika.

Zosuliša. Traks meitiets! No visas tiesas grib
Andrievu dabūt.

Grieta. Vai nu Andrievs šai pirmais!

Zosuliša. Neka viņam laba tur neiznāks. Labāk nebūtu jāvies.

Grieta. Būtu uzreiz pateicis nē un diezgan. Bet cik tad gan ir to, kas pēc pasaules mantas nedzenas! Un cik par to nav asaru biris un tikpat neviens nekad negrib rimties. Un beidzot — tikai žēlabas un naidi! (Mudīti līdzcietīgi uzlūkodama). Arī citiem vēl jācieš. Un tikai tadēj.

Mudīte (stīpri savilņota). Nerunājiet! Nerunājiet!

(Projām).

4.

Grieta Zosuliša.

Zosuliša. Jā, jā! — Nav viegli meitenei noslēpt pašai sevi.

Grieta. Nešpetna gan tā Ranta. No tādas visu ko var sagaidīt. To tik viņa gribētu, lai viss paliktu šai vienai. Lai tēvs kaut ar spieķi aiziet pasaulē! Vai gan pēc cita padoma viņa arī šodien aizbrauca?

Zosuliša. Gudra jau nu būtu. Bet gan jau Boku- ma dēli nepieļaus, ka Draudāres tā ij paliktu šai vienai vien.

Var dzirdēt atbraucam. Viņas apklust. No dībena iznāk Ranta.

5.

Grieta. Zosuliša. Ranta.

Ranta (pagriežas un runā atpakaļ). Nu, tā labi, Andriev, tagad tik nojūdz zirgu un tad nāc istabā, ieturēsim launagu.

Tiši nepiegriedzama abām vecajām sievietēm vērību, stalti iet istabā.

6.

Grieta. Zosuliša.

Zosuliša. Redzēji, māsiņ, kā iegāja? Māk, māk parādīt, ka ir saimniece.

Grieta. Kā kad mēs šās vēl nepazītu! Man jau nu gan viņa nekad netiks par saimniecei. Ne es šai kalpošu.

Zosuliša. Iesim. Man bail, ka iznākusi nesāk atkal rieties. (Abas projām).

7.

Jancis. Marite. Andrievs.

Dibenā pār skatuvi skrien Jancis un Marite. Viens otru ķerdami, dodas pie pajūga. Jancis aiz skatuves: — Es pašūpošos. Marite: lekāpšu ratos. Andrievs: — Ar pātagu, Janci, neplikšķini, sabiedēsi dūkano.

Andrievs. (ar zirga lietam). Še, Janci, nes tu loku. Un tu, Marite — jauno sedulku. (Trijatā iet uz klēti).

Marite (nes, tielēdamās). To sedulku lika taisīt krustmāte un man viņa nepatīk. Krustmāte nav laba.

Andrievs. Skat, kāda jau gudrinieci! Bet nesaki neko, gan es tevi citreiz izvizināšu. (Andrievs un Jancis ienēs zirglietas klēti un atkal abi iznāk).

Andrievs. (Maritei). Tu dūšīga, mazā, dūšīga. Nu, kā šodien pa mājām gāja? Tēte bārās ar'? (Glauda Maritei galvu).

Marite. Lai baras. Tēte tāpat labs. — Vai tu zini, ka Mudīte šodien raudāja?

Jancis Hm-hm, es ar' redzēju.

8.

Jancis. Marite. Andrievs. Ranta.

Ranta (istabas durvis). Janci, Marite! — Kas jums te darāms? Kur lopi?

Andrievs. Nekas, nekas, bērni tūlīt jau ies.

Ranta. Prom uz ganiem! Saies govīs labībā. (Jancis un Marite projām).

Ranta. Ko tu, Andriev, tik ilgi kavējies?

Andrievs. Tūlīt. Man vēl tē... šis tas...

Ranta. Nu tad nāc drīzāk! (Viņa pazūd durvis).

Andrievs (nosauc aiz skatuves). Janci, tu piesien dūkano.

9.

Mudīte. Andrievs.

Mudīte (nometusi pie laidara sēka nastu, paklusu). Andriev!

Andrievs (atskatās). Nu, Mudīte?

Mudīte (skumji). Tu šodien ar mani nemaz negribi runāt?

Andrievs. Tu tak redzi, ka nule atbraucu.

Mudīte. Kur tad tu savu saimnieci tik ilgi vizināji? Kur tu ar viņu biji?

Andrievs. Biju? Es nekur nebiju. Saimniece bija pagastmājā.

Mudīte. Nebūtu nu gan domājuse, ka saimniece tev tik svarīga?

Andrievs. Kam tad esmu sacījis, ka man saimniece kas liels? Kad tad es tev pašai to būtu teicis?

Mudīte. Man nu gan nē, — man nu, protams, nē. Bet ko tu viņai un ko viņa tev — ?

Andrievs. Kas tev nāk prātā?

Mudīte. Tu nezini, tu nemaz nespēj iedomāties, kā man bija šodien ap sirdi.

Andrievs. Ko nu tu! Esi jel prātīga. Ne es vēl ko viņai, ne viņa man.

Mudīte. Bet es zinu, viņa tevi grib.

Andrievs. Ej, nu ej, — (rotājīgi) tu jau esi skaistāka.

Mudīte. Tas ir tik briesmīgi, ka tu ar viņu tā.

Andrievs. Nē, Mudīte, tā jau nav — tā nav. Neesi nu niekalbīte.

Mudīte. Vai nu tu ar' esi tāds pats kā viņa, vai būsi ar viņu pagalam?

Andrievs. Neuzmet nu tā to lūpiņu. (Saņem viņas roku un glāsta).

Mudīte (silti). Bet tagad tu man piesargies. Ierauga Rantu istabas durvīs. Bikli atgrūž Andrievu un pati atraujas.

10.

Mudīte. Andrievs. Ranta.

Ranta (dusmās). Mudīte! — tev atkal nav ko darīt? (Mudīte grib aiziet). Pagaidi! — (Dzēlīgi). Tagad tu mums uzliksi ēdienu galdā. Uzklāj galdautu, uzliec baltos šķīvjus! Mēs ar Andrievu ēdīsim launagu. (Mudītei ejot). Un nepalaid pirkstus.

11.

Andrievs. Ranta.

Ranta (drusku iekaisusi uzliek roku Andrievam uz pleca. Joko). Ko tad tu tā stāvi, kā no laivas izsviests? (Iesmejas).

Andrievs (klusē).

Ranta. Vai tad es tev nemaz nepatīku?

Andrievs. Es tā nesaku.

Ranta. Spēcīgs lācis jau tu man esi; bet kur tava zemeņoga, pats vēl nesaredzi.—Braucot visu laiku klusēji.

Andrievs. To tiesu tu runāji.

Ranta (iekaist arvien vairāk). Nu, kad tu, nu, kad tu tik kautrīgs. Es zinu gan: tev bailes no šīs mērgas. Vēl arvien tu esi tas pats jēlčaulis! Nezini un nesajēdz to, kas vajadzīgs. — Nu, vai zini, šī Mudīte nav nekas. Tu arī viņas nemaz nemīli. Pati viņa tev kaklā karas un tev netik viņu atraidīt.

Andrievs (ar nepatīku). Neesmu vēl nevienai solījis. Bet es nesaprotu, kāpec tev patīk Mudīti mocīt, kur viņa tik lāga meitene? Kas par vajadzību cilvēku sāpināt!

Ranta. Es taisni gribu viņu sāpināt. Kā šī uzdrošinās tīkot pēc tā, ko pate esmu iecerējuse? Nē, nē, tu esi mans! Tu bīsties? Bet ko tu darītu, kad es tev tā—tā spēcīgi apvītos ap kaklu? (Dara to). Nu atļauj. Tikal mazu brītiņu. Tu!

Andrievs (neveikli). Nē, Ranta!

Ranta. Vai tu nedzirdi, kā man sirds pukst — un tevis dēļ, tevis dēļ! Tu man patīc, tu man patīc. Man rokas deg, kad tev pieđuros. (Klusāk). Man bail bez tevis. Tev vajaga sargāt mani. Viena es nespēju. Es gribu būt tava. Andriev, es tvīkstu, tvīkstu pēc laimes . . . No-skūpstī mani! (Viņa pati to skūpstā).

Andrievs (padodas).

Ranta. Vēl, vēl! Es tevi vairs vajā nelaidīšu. Tu esi mans, mans!

Andrievs. Nu, Ranta.

Ranta. Tu esi mans, mans, Andriev. Es ilgojos pēc tevis vienīgā. (Viņa to palaiž). Es domāju tikai par tevi. Nu, teic jel, vai arī tu mani mīli?

Andrievs. Pagaidi, Ranta, pagaidi! Kā lai tev to saku? Man sāk galva reibt. Tāda kā tu, nav ne Mudīte, ne cita.

Ranta. Es zināju, es zināju, Andriev, ka tu mani mīli, ka tu mīlēsi mani.

Andrievs. Nu, Ranta, — bet mēs esam sētsvidū. Tepat visiem staigāšanai! Saimniekam lai. Tev pašai nepatiks.

Ranta (naida kvēlē). Lai redz! Man nav ko kaunēties. Ja patik, lai skatās i Mudīte, i saimnieks. Šim vecim ar mani nav vairs nekādas daļas. Es gribu būt tava, tava! Un lai visi zin, ka es esmu tava! — Un padomā tik, Andriev, kas mums Draudārēs būs par dzīvi! Trīsdesmit slaucamu govju! Tāds laidars — sešpadsmit asu gaŗš, septiņas — plats! Tādi laidari bijuši tikai seniemiņniekiem! Kur tie meži, kur tā platība! Trīssimti piecdesmit pūrvietu zemes! Tad skaistie Veldedzes liči, iekoptie tīrumi! Un viss tas tagad pieder man, man vienai. Un visur te, — šodien pagastmājā tu pats to dzirdēji, — vecajam Bokumam ne vairs teikšana, ne rīkošana. Padomā, Andriev, šīs mājas, šīs skaistās mājas tagad būs mūsu — mūsu! Un ir jau mūsu, — ir! Tikai saki, saki, ka paliksi pie manis, ka mēs precēsimies.

Andrievs (atraisīdamies no viņas rokām). Ranta, vai tad tā nu uz reizes var apņemties...

Ranta: Bļēpas! Tu mani gribi. Ja tu mani nemīlētu, tad tak tu man nebūtu jāvies. (Skūpstā). Tā. — Un tagad iesim nu istabā! (Abi ieiet).

12.

Zosuls. Aivars.

Tuvojas vakars un saules riets. Darbības norisei turpinoties, tiek saukti gani mājās, Dažādi vakara trokšņi. Kautkur aicina: „Čūk, čug, čug, cuk... Čūgīna, čug, čug, čuk... Ušs, ušs kūti“... Iekviemas kāda cūka u. t. t. Pa visu šī skata laiku aiz skatuves kautkur ganu dziedāšana gari, ilgi nepārtraukti.

Zosuls (uznāk ar spēlnieka arklu).

Aivars (viņam seko).

Zosuls. Tā jā, dēls! Ko cilvēks var zināt, kā kuņam liktenis pagriežas. Te viņš domājas vēl stāvēt un te ir jau kritis. Un tā tas bija ar tavu brāli Margeri. Nu, viņš, cilvēks, jau pie velēniešiem. (Noliek arklu). Jāsavelk mazliet stingrāk spandas. Pa sienu laiku izkaltis. Citrīt jāizvago tupeņi. — Tāda, dēls, ir tā pasaules dzīve! — Pieturi nu, Aivar, pie balsta! (Aivaram balstu turot, Zosuls sāk savest arklu kārtībā).

Aivars. Margers bij mans labais brālis. Visur mani aizstāvēja. Atceros vēl tos laikus, kur viņš ar ganu Ediņu mani pie rokas vadāja. Toreiz es biju vēl šitāds knauķis (viņš rāda), līdz arkla balstam. — Atminos, bija milīgs maija rīts, visās birstalās skanēja strazdi, lakstīgalas. Gaisā pret sauli vidzināja ciruļi, šūpodamies, man likās, diezīn kur pašās debesīs. Pļava kūpēja, bites dūca upītes vītolos. Mēs bijām piegājuši pie dziļā licīša, — man dikti gribējās labāk redzēt, kā arī ūdenī staigā baltie mākoņu jēriņi, — biju, laikam, pielīcies par tuvāk un tā uzreiz — plunkš! — Ausīs vien norūca, — es atorā iekšā! Droši vien, tur būtu ī palicis, nebūtu Margers pieskrējis un mani izvilcis. (Balss iedrebas). Vēl tagad man viņa tik žēl!

Mudīte (raudas valdīdama iznāk no istabas un slaucēni rokā aizsteīdzas uz laidaru. Bīdī klusums.)

Zosuls. Žēl visvairāk tā, kas visvairāk cieš, vai visvairāk ir jau izcietis. Margera mūžs nebija vieglais. Sieva viņu nemīlēja, dilonis piesēja pie gultas. — Tagad tu, dēls, arī esi jau liels cilvēks, vari šo to noskatīties un saprast. Ne jau ikreiz slimība vien sagrauž cilvēku.

Aivars. Nezinu gan, kā Margers tik nīknu, kauslīgu meitieti kā Rantu varēja maz par sievu ņemt. Un dažreiz man pat likās, ka viņš ar to tīri labi satika.

Zosuls. Ko nu, dēls! — Margers jau nebija tas cilvēks, kas sūdzas un visu izklāsta. Kad jau reiz krustu uzņēmis, tad jānes. Grūta bija viņam dzīve. Tēvs, tu zīni, ātrs un dusmīgs. Darbos nežēloja ne sevis, ne dēla. Margers skrēja un pārskrējās. Ranta prot sevi taupīt; bet darbi viņai šķīras. Ar to viņa tēvam vislabāk pielīpa un izpatika.

Aivars (sašutis). Raganal!

Zosuls. Margers tad sadila ātri. Izkusa kā degoša svece. Bij gan viņam mokas. Tu jau nu visu to vēl nespēji saskatīt; bet Roberts gan, kā jau mācīts cilvēks, tūlīt saprata. Nosodījās Draudārēs vairs kāju nespe.t, kamēr vien Ranta te būšot. Uz Margera bērēm gan vēl atbrauca; bet tad vairāk šeit nav arī rādījies.

Aivars. Es saprotu, saprotu; bet kā gan tēvs tā varēja?

Zosuls Ko nu daudz par tēvu runāt? Viņš pieradis, ka visi viņam izdabā un klausā. Rantai pieķēries, gan jau pats domāja, ka šī nekad pretim necelsies. Ai, ai, dēls, kā tu vēl nezini, ko tādas prot...

Aivars. Raganal!

Zosuls (novietodams spilnieku klēts priekšā). Saprotu. bet ko tur, dēls, var darīt. (Pēkšņi, lietišķi). Vai tas tiesa. Aivar, ka to mājas norakstu toreiz tēvs iztaistījis nevis uz Margera vārda. bet Draudāres atdāvinājis Rantai?

Aivars. Raganal!

Zosuls. Nezinu, cik tur taisnības, bet saka, ka vēl pēdīgā vakarā pirms Margera miršanas, kad Ranta bijusi pie viņa, abi neganti sarāvušies. — Kā nu ar slimu tā var! (Projām ejot). Jā, Aivar, jā. Kad tu kādreiz precies, tad tādu sievu kā Rantu gan labāk neņem. (Abi projām. No istabas steidzīgi iznāk Andrievs. Satraukts atmet ar roku un aiziet pie zirgiem).

13.

Bokums. Ranta.

No istabas iznāk Bokums. Viņam seko Ranta, darba uzvalkā ar slauceni rokā.

Ranta. Tev būtu prātīgāk apskatīties, ko aizkrāsnē circeņi dara, nevis bēdāt par to, vai Andrievs slinko, vai neslinko.

Bokums (bargi). Meitiet, vai tev ir ar' kaut drusku jēgas galvā! Kā tad te ies, ja es nebūšu dzinējs? Darbs, laikam, pats darīsies?

Ranta. Par darbiem gan Andrievs zinās.

Bokums. Andrievs! Andrievs! Kas Andrievam bēdas? Kalpam Dieviņ, ja tu viņu veselu dienu nokāvē darbā. Kalps paliek kalps!

Ranta Bet kas es tev par kalponi, ka tu ar mani tā vari runāt? Laikam gan tu domā, ja tevis te nebūs, tad Draudārēs dzīvot vairs neprātīs?

Bokums. Ranta! — vēl tu Draudārēs mūža neesi nodzīvojuse.

Ranta (strupi). Nu? Nu? Nu?

Bokums. Ko tu rej. — Nedomā, ka tu viena te.

Ranta. Citu labā jau par daudz esmu skrējuse un domājuse.

Bokums. Pēc Margēra nāves tu pavisam citāda esi palikusi. Ne reizes mēs neesam vairs ne lāga izrunājušies. Tas man nepatīk.

Ranta (kļūst redzami nemierīga).

Bokums (Rantu rūpīgi vērodams). Tagad jau viss atkal varētu būt pa vecam. Savs laiks aiztecējis. Sērots ir diezgan. — Ko tur vairs sev sirdi ēdināt? Es jau ar' nedz domāju, nedz ticu, ko tās vecenes meļš.

Ranta (pēkšņā izbilā saraujas un itkā meklē atbalsta).

Bokums. Pie mana dēla slimības jau drīzāk mums ikvienam sava vaina. Pašam man arī. Kālab nelūkojām vairāk darīt, lai Margērs dzīvotu? — Bet... tikpat jau nebūtu līdzējis. Kas miris — miris; kas dzīvs, tam jādzīvo. Margērs ir miris.

Ranta (atkal brīvāka, sasliedamās). Margērs! Margērs! Jūs gribat mani traku pataistīt! (Griezīgi smiedamās). Cik gādīgs tad pats par viņu bijī? Godīgais! gribēji dēlam sievu atvilkt! Vai toreiz tu arī daudz par citiem domāji?

Bokums. Itkā pati tu nezinātu, kā viss sasaistījās.

Ranta. Tu tagad man to pārmetīsi?

Bokums. Tu gan pati to labāk zināsi. Toreiz tev bij pavisam cita valoda. Mācēji gan kaitināt, gan arī pate klātu lipt.

Ranta (kaitina). Lielies, lielies vēl, ka tu gribēji sagrozīt man galvu. Varbūt, tu pastāstīsi vēl arī to, kas tev jau agrāk bijis? Ar mani tā neizdevās? Es nebiju Grieta?

Bokums (nikni). Ranta! (Apvaldās). Tu labi zini, ka ar tevi es tā neesmu arī gribējis. Esmu nolēmis pataisīt tevi par savu saimnieci Draudārēs. Un tagad es savu apņemšanos varu turēt.

Ranta (izsmejoši). Tu mani par savu saimnieci Draudārēs? Kā kad tev ar' kādas Draudāres būtu!

Bokums (dusmīgi). Ko? — Ko tu saki? Kas tev prātā nāk? — Draudāres ir manas. Un arī tu pate esi mana!

Ranta (dzestri, izsmejoši). Es ar tevi neprecēšos!

Bokums (draudoši). Meitiet, ja tu —

Ranta (salti un mierīgi). Es ar tevi neprecēšos!

Bokums (pamazām atgūdamies). Tad tā! Tad tu patiesi domājies jau Draudāru īpašniece? Labi. Ja tu goda neproti, tad uzklausies ko tev sacīšu: — Draudāres toreiz es norakstīju jums abiem ar Margēri. Es viņas iedevu un tagad, kur Margēra vairs nav, es viņas arī atņemšu.

Ranta (indīgi). Jā, Margēram jau tu atdevi! Itkā māju rakstīdams neredzēji, ka Margērs bija tikpat kā jau miris. Ko nu smiltis acīs kaisi, kā kad būtu aizmirsis — kam un ar kādām cerībām biji tik devīgs!

Bokums. Āk tu! (Savaldās). Draudāres manas bijušas, manas ir, manas paliks. Necienīgais cienīgu balvu nevar paturēt.

Ranta. To mēs vēl redzēsim. (Iet uz laidarū).

Priekšskars.

Trešais cēliens

Istaba ar verandu dibenā. Sestdienas vakars. Logā spīd mēness. No saimes gala šad tad atplūst tikko dzirdama svētvakara dziedāšana.

1.

Ranta (viens).

(Viņa sēd pie galdiņa, seju plaukstās saspiedusi, drūma, melna, skaista. Aizsedz pirkstiem acis).

Ranta. Cik grūti, — cik man grūti... Un neviens nekad šā grēka nezinās un nepalīdzēs nest. (Brīdi visapkārt kā sastindzis klusums, tad istabā kautkas spēji krīt, bet ārpusē nočaukst itkā sausas lapas vējā. Sēdētāja satrūkstas. Nervozī). Kas tur ir? (Klusums. Pie sienas arvien viņai redzamāk attēlojas mājas svētība ar uzrakstu: „Es dzīvoju un jums būs dzīvot... Viņa pieceļas un smagi lasa). Es dzīvoju un jums būs dzīvot. (Uzraksts pie sienas nozūd un tā vietā parādās spēcīgiem, uguaiģiem burtiem „Tev nebūs no kaut“). Hā! (Viņa atstreipujo pie loga, līdz uzraksts tumsā nodziet. Mēness apspīdēta, pie slēģa atbastījusi, stīvi skatās istabā. Blakus telpā dziedāšana dzirdamāka). Kaut varētu to aizmirst. (Žņaudz un lauza rokas). Kaut varējusi vairs neredzēt. — Tu atkal celies un skaties uz mani. (Dziedāšana apklust). Ā! Projām! Nost! (Viņa sagriļojas, atkrit atkal krēslā un lauza rokas pāri galdam). Jau četri mēneši... Un vai visu mūžu?... Cik grūti... No kurienes es nāku? Kur lai es bēgu? Kur palikusi mana gaisma?... Kaut brīdi miera!... Bet visi kakti, visi kakti pilni ar to!... Kā es to varēju? Kā varēju?... Kam viņš bija tik briesmīgs!

(Ievāldas un sēd kā sastingusi. Klusi atveras dibena durvis un ieslid Sviestieniete).

2.

Ranta. Sviestieniete.

Ranta (neatskatīdamās spalgi iebrēcas). Kas tur? Ko mani traucējiet? (Ieraudzījusi Sviestienieti, atjēdzas un pieceļas).

Sviestiņiete. Tā jau es, saimniecīt, es...

Ranta. Ko jūs gribiet?

Sviestiņiete. Ko nu es lielu, saimniec! Reče, — jūs jau laikam ziniet, — šovakar tak jums tie lielie viesi gaidāmi. Drīz jau būšot skolas kungs klāt. — Tak jau, mīļā, būs laikam vai aicinājuši?

Ranta. Ak tā tu, Andrievmāt.

Sviestiņiete. Tēvs ar skolotāju, raug, bij tak visu laiku naidā. Skolotājs jau nu tik ilgi nebija Draudārēs ne acu rādījis, — ne uz šo pusīti! (Iztapdama un ar jaunu prieku). Laikam jūt jau, ka tīri labi vairs nebūs, ka krējuma podiņam būs nu vāks virsū!

Ranta (stāv pie loga).

Sviestiņiete (brītiņu to novēro) Ko tev tur tikdaudz bēdāt, saimniec! Lai nu tev laba sirds, bet katrs jau pats sev tas tuvākais. Vai nu tu neesi te diezgan izpūlējusēs, izskrējusēs? Un vai nu šie tev vairs kādī radi? Ko tur nu piežēlos!

Ranta (klusē).

Sviestiņiete Nebīsties, mīļā, gan jau būs labi! Ja jau tik tev viss skaidri norakstīts, ko tad šie tev vairs! — (Šaubīdamās). Ja tik viņi tās mājas tev, mīļā, nevar ar vēl atņemt?

Ranta (skaļi par to iesmejas).

Sviestiņiete (atvieglota). Nu ko ta vairāk — lai tad iet vien viņi projām. Tu domā, šie ar tev kāds ko labu vēlē? Ja tik paši varētu vien, domā, tevi žēlotu? Tas pats Roberts ar Aivaru pirmie tev parādītu durvis. Nē, nē, mīļā, tīri gan māju laukāl! Un to Grietu ar Zosulišu Draudārēs labāk netur! — Kaut tu, saimniecīt, zinātu, kādas tik tenkas viņas par tevi nepūš (Noslēpumaini). Ij ka tu ar veco Bokumu dzīvojot, i ka tu skopa esot un saimi mērdējot (klusāk), i ka tu toreiz, kad Margers nomira, pati vien būšāt viņu... Un ko tik visu vēl nē!

Ranta (ar baigu interesi). Kam viņas to stāsta? Kam viņas to stāsta?

Sviestiņiete samulsusi Rantu uzlūko. Ienāk Marite.

3.

Ranta. Sviestiņiete. Marite.

Marite (bikli vērdamās Rantā, iet ātri pie skapja). Roberts atbrauca (A'veņ skapi)

Sviestiņiete. Tad klāt gan!

Ranta. Ko tu tur?

Marite (nedroši). Es... balto blūzīti, krustmāt. (Ātri starp drēbēm meklē).

Ranta (neieciētīgi). Jaucies tik pa skapi!

(Maritei blūzīti ņemot, daļa drēbju noveļas uz grīdas).

Ranta. Neteicu? Nevīžal Pacell (Viņa saņņaudz Maritei elkoni).

Marite (aiz sāpēm salokas).

Ranta. Pacell

Marite. Krustmāt, krustmāt, laid..

Sviestiņiete (uzņem nogāztās drēbes).

(Marite sāpēs iestenas, jo Ranta turpina to purināt).

Sviestiņiete. Nu, lai jau nu, saimniecīt, lai! Cik tad nu šie te vairs ilgi.

Ranta (histeriski smejas). Lai tiek šām atkal kas jauns ko stāstīt! (Paskatās logā). — Tur jau nu nāk ar veselu pulku.

(Marite, šņukstēdama iebēg kaktā un steidzīgi apmaina blūzīti. Ranta kārto sajukušos savus matus).

Sviestiņiete (aiziedama). Daraities nu vien. Paskatīšos, parunāšos ar Andrievu. (Projām. Pa durvīm nāk Roberts, Aivars, Bokums. Ranta skatās cieši viņiem pretīm. Roberts grib ar viņu sasveicināties, bet Ranta pēkšņi apgriežas un ieslid blakus istabā).

4.

Marite. Roberts. Aivars. Bokums.

Roberts (neveiklibu slēpdams, pieiet Maritei). Labvakar, Marite, — labvakar! Kā nu iet mazai pelnrušķītei? (Nemutē mazo). Tu jau, laikam, esi raudājusi?

Marite (pūlās izvairīties un smaida). Nē, nē!

Aivars. Ko nu vēl vaicā, Robert, kad niknā pūce te bij! Kad tad viņa nekaujas?

Bokums (savrūp nogriežies, bungo galdu pirkstiem).

Roberts (novelk virssvārkus, noņem cepuri un pakaļ).
Un ko tu, tēvs, par to saki?

Bokums (klusē).

Aivars. Kad tad viņš viņai jel kad būtu gribējis ko teikt! Šitā ērce jau var kost kam patik.

Roberts. Pacieties, Aivar, pacieties!

Aivars. Es negribu, lai mani te bendē tāpat kā Marģeri.

Roberts (čukst Aivaram). Nebūsi klusul! (Pasniedz Maritei saldumu tūti). Nu rē, kā Marite jau smejas.

Marite. Paldies! Nu būs arī Jancim. (Aizskriedama).
Janci! Janci!

5.

Roberts. Aivars. Bokums.

Roberts. Jauka un saulaina ir bērība, tāpat kā mīļā dzimtene. Kad tā paskatās, gribētos nelaimes pār galvu laist. Nelikties par visu ne zinis. Ko mazi sajūtam, to pieauguši nekad vairs neatgūsim. Bērnu dienu prieks ir kā mazie cīruliši, kas laimīgi vidzinādami skrien pret sauli. Kā mēs vēlāk atceramies agro dienu spožumu un silto vasaras plūsmi — Kad iebraucu Draudārēs, nupat vēl pašam viss te izlikās kā viņējās dienās — gandrīz kā bērībā! Upē līdakas dukurēt man bij tikpat labi, kā šodien Jancim. Jā, jā, un kad vēl Saulgožu Prīda man atnesa novārtus vēžus! Bet nedod Dievs, kā jūs te Draudārēs visi tagad esiet saskābuši, sadzinušie cits citā, kā miets mietā. Bez svētdienas miera, bez gaišuma.

Bokums. Jā, dēls, nav jaukais. Tu jau gan zināsi, kālab tevi atsaucu.

Roberts. Gribējās jau tāpat, bez saukšanas, kādreiz atbraukt. Apskatīties. Atcerēties. — Kā nu jums tagad ar darbiem veicās? Kā aug mieži? Ko mans vecais Lauķis dara? (Runādams izceļ no virssvārku kabatas konjakkudeli un noliek uz galda). Uzkožamie, domāju, atradīsies.

Bokums. Ej, Aivar, pasaki meitīšiem. (Aivars projām).

6.

Bokums. Roberts. Zosuliša.

Roberts (pēc briža klusuma) Slikti, tēvs, slikti gan.

Bokums Nu, vēl jau nekas. Redzēsim tālāk. Vēl jau lokosim. Gaidu, ka arī tu savu vārdu teiksi. — Pats jau redzēji, kāda viņa nu tagad.

Roberts. Mani tas gan nepārsteidz. Bet izlīgt nāksies grūti. Pierādi nu, kurš vainīgs?

Bokums (klusēdams bungo galdu).

Zosuliša (ienāk ar šķīvjiem).

Roberts. Nu lai, lai, — parunāsim vēlāk.

Bokums. Tad iesim, dēls, apskatīsimies, kā būs nolikuši tavu zirgu, un jānoslēdz vēl klēts. (Abi projām).

7.

Zosuliša. Ranta.

Zosuliša liek galdā šķīvjus. Pa pretējām durvīm ienāk Ranta. Kalpone satrūkstas tā, ka šķīvji uz galda liekot noakan.

Ranta. Saplēsi ar kādu?

Zosuliša (paliek atbildi parādā).

Ranta. Šodien te kādas kāzas, vai kristabas?

Zosuliša. Ko nu es zinul

Ranta. Ja jau traukus nesiet, tad, laikam, pašas būsiet arī zinājušas.

Zosuliša. Skolotājs lai atbraucis.

Ranta. Skolotājs, skolotājs! Kas tad šis te par lielkungul Nu, ej! (Pati sāk kārtot šķīvjus).

(Zosuliša projām).

8.

Ranta. Joske.

Joske (uznākdams). Labvakar, saimniec, ko jūs tik sirdīge?

Ranta. Laikam, šie tevi ar šodien par padomnieku atsaukuši?

Joske. Kamdēl par padomnieke? Vai atkal kāde zirge ar vīvelem? — Saimnieke leks kūtem?

Ranta. Velti tev viņu dzenāt. No vecā Bokuma tikpat neko vairs nenopirksi.

Joske. Par ko nē? — Kad es vinem labe naudine maksāje.

Ranta. Es tev saku, saimnieka tev te vairs nav.

Joske. Es vine pagaidīse.

Ranta. Nebūs arī nekāda gaidīšana. Nav man te vajās ar visādiem! Jūs visi man līdz kaklam!

Joske. Bet es jūsem par to liele bulle labe naudine dose.

Ranta. Šis, lielā bulļa nopircējs!

Joske. Ai, ai! Nu cik jūs par vinem gribet? Tūkstose late? Desmit tūkstose?

Ranta. Būtu te liecinieks, liktu tev solito samaksāt. Es tev parādītu, kā žīdam ar mani jokus dzīt!

Joske. Kāde jūs eset cūkel! Jūs znaudzet pate save asene!

Ranta (durvīs). Nāciet šurp! Andriev, nāc! Dzeniet prom šo gāneklī!

Joske. Ko jūs pēc vine kliezēt? Jūse liecenieke nekam nav vajadzīge, madāmin. Es gan, varbūt, varēte jums būt par tāde liecenieke, ka jūs te ilge nepalikset par saimniece.

(Noskatīdamies Rantā nogroza galvu, tad nesteigdamies aiziet).

Ranta (sastingušu skatienu vēro aizejošo).

Andrievs (uznāk).

9.

Ranta. Andrievs.

Ranta Vai tu redzi, tu redzi, Andriev, kā viņi man jau žīdus sāk kūdīt uz kakla!

Andrievs. Žīdus? Vai nu tik traki!

Ranta. Kā tu tā vari runāt! — Vai tu nenostāsies vēl viņu pusē — tagad, kad jau baznīcā tiec ar mani uzsaukts?

Andrievs. Uzsaukti jau nu mēs būsim, bet šis mājas naids, Ranta, man ne pavisam nepatik. Vai tad nevarētu kautkā citādi?

Ranta (strauji). Nu, bet kā tad?... Tu gribētu vēl citādi?

Andrievs. Vai mēs nevarētu ar veco Bokumu kautkā vēl ar labu izlīgt? Vai nu te viņam ar' maizes nepietiktu?

Ranta. Tu! Tu viņu aizstāvi!

Andrievs. Ne jau nu aizstāvu, bet es nesaprotu, kā tu varētu dzīvot, zinādama, ka otrs visu mūžu uz tevis jaunu prātu tural!

Ranta. Manis dēļ viņi var uz galvas griesties. Pārprasi, cik šie par mani rūpētos, ja tiesības nebūtu manā pusē? Droši — man kaklu norautu, ja vien tik paši varētu! Visur viņi man ceļ neslavu. Kā nikni sūņi plosa manu sirdi! Vai visi pakši jau diezgan nav dzirdējuši, kas tiek par mani izgvelzts. — Tu domā, Grieta un citas vecenes pašas vien izdomā visādas tenkas par mani? — Viss ir tikai vecā Bokuma gudriba. Es negribu viņam vairs vergot un par to viņš grib manu nelaimi! — Mēs — vai viņi!

Andrievs. Var jau būt, ka tev laba daļa taisnības, bet tomēr — tomēr —

Ranta. Kol! Tikai daļa taisnības! Tad tu domā, ka tā lielā taisnība viņiem? Vecais Bokums ir kā zāģis, kas otram kož, bet pats kliedz.

Andrievs. Vienalga, bet es domāju, ka pasaulē mazliet vairāk taisnības gan vajadzētu un ja Bokumi tagad sāk nīkt un putēt, man tur līdzīgam būt gan negribētos.

Ranta. Kam jāput, tas lai izput un kam jānīkst, tas lai iznīkst! Bet ko tur tik daudz par viņiem! Domāsim vairāk paši par sevi. Būsim tikai divi vien, Andriev, divi vien. — Ij šo māju es gribu uztaisīt jaunul! Lai viss te top citādi, citādi! Es gribu, lai arī man spīd saule, kā katram cilvēkam. — (Spēji iesmiedamās). Dažiem no manis esot bailes! (Skatās Andrievā). Vai tev arī liekās, ka es briesmīga!

Andrievs (neviļus sadrebās un klusē).

Ranta. Tu vēl neatbildi?

Kā sastinguši brīdi viņi skatās viens otrā, līdz sievietes drausmas pāriet smaidā.

Ranta (glaimojoši). Tu esi drošāks, nekā es biju domājusi.

Mudīte (parādijusies durvis, paklusi sauc). Andriev!

Ranta (glaimojoši). Tu jau drošāks, nekā es biju domājusi (paklusu). Padzen viņu! (Ranta projām).

10.

Andrievs Mudīte.

Mudīte (bikla, nedroša). Tu neko nesaki?

Andrievs. Tu jau zini, Mudīte. Ko es tagad tev varu sacīt?

Mudīte. Man tevis žēl. Kā tev nu ies?

Andrievs. Ko nu par mani? Par to nav bēda!

Mudīte. Kā tu varēji tā... padoties tāda... tāda...

Andrievs. Noticis paliek noticis! Tāpat viņai arī ir savas bēdas un sirdssāpes.

Mudīte. Es tevi tomēr gribu vēl atrunāt, Andriev. Ne jau sevis dēļ. Bet man bail, man bail, kā tev būs, kā tu nodzīvoši? Bez mīlestības, bez priekal! Vai tikai tādēļ, tikai tādēļ vien, ka —

Andrievs (pārtraukdams). Tu jau, Mudīt, labi gandomā un tev ir tik skaidra sirds! Un tu man ļauna nevēli. Bet ko es tur vairs varu darīt, kad mēs ar Rantu jau baznīcā esam uzsaukti... un...

Mudīte. Un tev gribās būt par Draudāru saimnieces vīru. Apsdomā, kāds tu esi palicis, kādu viņa tevi pataisījuse!

Andrievs. Ir jau reizēm grūti.

Mudīte. Es jau zinu, es jau zinu labāk kā tu pats, kā tev tagad ir. Man tā gribētos palīdzēt tikt tev vaļā. Bet, varbūt, tu viņu patiesi mīli?

Andrievs. Neprasi. Ko es tev tur stāstīšu!

Mudīte. Stāsti, stāsti! Būs vieglāk, būs labāk! Viņa tevi tikai apmānījusi, tāpat kā agrāk saimnieku. Ar viņu

tev nebūs laimes, Andriev, nebūs laimes! Atsaki viņai, Andriev!

Andrievs. Nezin, vai tā nu ir un tagad jau par vēlu, ja es arī to gribētu.

Mudīte. Kad ūdens jau smeļas mutē, arī tad cilvēks cilvēku vēl var izvilkt. Man ir tā, kā kad tu tagad slīktu. Es nevaru... nevaru..

Andrievs. Tu tā runā, Mudīte, un tu tā domā. Tu runā par mīlestību. Ir jau labi. Bet ko var bez mantas darīt? Kur manta pa durvīm nenāk iekšā, tur mīlestība pa logu iet ārā! Mantu iegūt nav nemaz tik viegli, kā tu ledomājies un kuņš gan no viņas atsakās? Apdomā pate, kāds labums mums abiem būtu, ja mēs divi kopā saietu, kad mums visu mūžu būtu jānes nabadzības jūgs. Mēs kļūtu paši sev tikai par apnikšanu.

Mudīte. Nē, Andriev, nē! Tā tu nevari runāt, tā tu nevari darīt! Ja gribi, atstāj mani — atstāj, bet neņem viņu! Man bail, man bail — tu būsi pagalam. Tu nezini, tu nezini kāda viņa spēj būt, kā viņa mocīja jauno Bokumu un ko es redzēju...

Andrievs. Es nevaru, Mudīte, es nevaru. — sevišķi, tagad vairs nevaru, kur esmu ar viņu jau uzsaukts un... un arī vēl vairāk.

Mudīte. Tul tul (Sabrūk krēslā). Tagad, tagad lai Dievs tevi sargā. (Viņa sāk raudāt. Ienāk Joske. Andrievs projām). Andriev! Andriev!

11.

Mudīte. Joske.

Joske. Vai saimnieks nav vēl atnākuse?

(Mudīte sēd raudot pie galda. Joske uzlūko viņu vienreiz, otrreiz. Mudīte paskatās Joski, grib izslaucīt sev acis, bet sāk atkal raudāt).

Joske. Āij ai, daila meite, vajage saturētēs.

Mudīte (neatbild).

Joske. Ko tu raude, kas tev kaite, — vai tev nomiruse māte?

Mudīte (joprojām klusē).

Joske. Teve no vietem grib dzīt projem?

Mudīte (klusē).

Joske. Nu tad tave ligavaine būs nēmuse sev viene cite?

Mudīte (paciel skatienu).

Joske. Vai patiesem? Ai, ai, ail! Bet vajage saturētes, sanemt galve.

Mudīte (atkal klusē).

Joske. Ak tad to nespēte saimniece nem tev patiesam to Andrievē nostan? Ūi, slikte vinem klāsies. Labe vinem nebūs.

Mudīte. Viņš ir kā apstulbis.

Joske. Vinc ir mulkes. Tikpat vine vinem to naude ieks rokem nedos.

Mudīte. Ko lai es daru... ko gan lai es tagad daru?

Joske. Tu sev dabūse viene cite jaune, labāke cilvēke... Un tai vece Bokume vedeklei es labe nevēlēse.

Atgriežas Ranta. Mudīte spēji uzlec. Joske britiņu skatās ienācējā, tad pavirzās pret dibendurvīm.

12.

Mudīte. Joske. Ranta.

Ranta (Mudītei strupi). Šie vēl nav pārnākuši?

Mudīte (bez atbildes aiziet).

Ranta (pret Joski). Tev, Joske, pātari sajukuši?

Joske. Ārdievs, vece Bokume vedekle!

(Spēcīgi un zīmīgi viņš raksta ar pātagkātu gaisā, tad uzsit sev pa zābakstulmu un pazūd dibendurvīs).

Ranta. Bezkaunīgais žīds!

13.

Roberts. Bokums. Aivars.

Roberts. Kas uz mani attiecas, es par sevi neko daudz te negribu runāt, nedz sev ko izcīnīt. Skatīsim tā, ka es savu mantojuma daļu esmu jau saņēmis, skolo-damies. Runāsim vien par jums pašiem.

Aivars. Tu, zināms, esi kautko saņēmis. Vismaz, esi izmācījies par skolotāju un arklam pakaļ tev nebūs jāstaigā. Bet ko lai es daru? Margers nomīra un man vajadzēja palikt mājās.

Bokums. Es tev biju nodomājis jaunu māju iepirkt un ielikt tevi par saimnieku.

Aivars. Kamdēļ tad toreiz, kad tas bija vēl pa spēkam, vajadzēja mani aizmirst un steigties visū mantu tik ātri norakstīt Margeram ar sievu vieniem? Lakāki sakot — vienīgi Rantai.

Roberts. Aivar, tu vēl esi puika! Nepārcilāsim šobrīd vecas lietas un nesāksim spītēt cits citam. Ar to nekas nebūs iegūts.

Aivars (ne bez rūktuma). Un ne tikai māju vien, arī naudu vēl aizsvieda, lai šī var skaistus brunčus pirkt. Jā! (Ievērojis skolotāja pārmetošu skatienu). Vien tik mēs ar Mariti kā divi pabērni. Cits manā vietā varētu būt jau students!

Roberts. Es arī atminos, — kad Margers vēl bija dzīvs, bieži runāja par četri tūkstoši latiem, kas būšot jāatmaksā Maritei un Aivaram, kā viņu mantojuma tiesa. Un tad vēl par kādiem trīs tūkstoši latiem, kas izdoti inventāra paplašināšanai un parādu dzēšanai. Vai tev, tēvs, vismaz, varbūt kādi dokumenti drošībai par to ir palikuši?

Bokums. Negribējās jau no sava paša dēla nekādas likumiskas parādīšanas prasīt. Par blēdību nevienam nevarēja ne prātā nākt. Margers bija tīrs kā zelts.

Roberts. Margers bija tīrs kā zelts, bet Ranta nebija tīra kā zelts un redzi nu! Vainīga tur, tēvs, tava daba, ka neesi sapratis noturēt vienlīdzību ģimenē. Lai katrs saņem savu tiesu.

Bokums. Vienlīdzību, diemžēl, biju citādi iedomājies. Bet nu ir, laikam, jau par vēlu. Izdoto naudu jau gan atpakaļ vairs nedabūs.

Roberts. Par to runāt nu tiešām ir par vēlu. Tomēr Ranta nodara lielu netaisnību, ja viņa tagad noliedz Aivaram un Maritei viņu daļas!

Bokums. Es domāju, ka vajadzēs viņu sūdzēt.

Roberts. Kādēļ ielaida tik nepateicīgu meitiņu mūsu ģimenē? Kādēļ atļāva Margeram viņu precēt? Es šai laulībai ar rokām un kājām biju pretim.

Bokums. Margers nebija nekādi atturams. Ranta viņam par daudz patika.

Roberts. Var jau būt. Bet tagad nu viss ir citādi.

Bokums. Es jau, dēls, visādi esmu izprātojis, bet neko nevaru vairs izdomāt. Vienīgā, varbūt — tiesāšanās.

Roberts. Nav domājams, ka tiesas ceļā pret Rantu būtu tik viegli kas panākams. Nevajadzēja rakstīt, ka pēc Margera nāves Ranta paliek vienīgā māju mantiniece. Vajadzēja, vismaz, izmaksājamās daļas rakstiski nostiprināt! Un tagad ir ļoti grūti. Vislabākais, ja mēģinātu vēl ar Rantu kautkā izlīgt.

(Ranta ir ienākusi dibena verandā un apstājas klausīdamās).

Aivars (Robertam). Tad tu šo čūsku vēl nepazīst!

Roberts. Vienalga, bet tad jo vairāk skaidrība reiz jāpanāk. Dzirdēsim, ko Ranta pati sacīs.

Aivars. Tagad viņai pavisam citi ceļi. Kopā ar Andrievu!

Roberts. Nu, kas nu tur par brīnumu, ja puisis šai iepaticies? Un, protams, puisī kārdina sievieti bagāta un skaista.

Bokums. Kamēr vēl Ranta bij vienkārša, sirsnīga, mēs varējām viņu cienīt. No tā laika, kad viņa palikusi jau tāda, kā tagad — (spēji apklust, jo ierauga durvis Rantu, kuļa ir nemanīta ieslīdējusi istabā).

14.

Bokums. Aivars. Roberts. Ranta.

Ranta. Nu, kāda tad? Kāda?

Roberts Mēs jūs gaidījām, Ranta — par jums runājām. Tēvs saka, jūs vairs neesot tik sirsnīga un vienkār-

ša kā senāk. Te nu vajadzētu parunāties pašiem. Atrast iemeslu un noskaidrot, kāpēc tas tā ir. Pēc iam varētu padomāt, kas un kā būtu grozāms. — Nu, labvakar, Ranta. (Sniedz viņai roku).

Ranta brīdi šaubās, tad roku atvelk, nepasniegusi. Mulss klusums.

Roberts. Es jau nemaz vēl neticu, ka jūs šeit viens uz otra, tiešām, tik negrozāmi sajaunojušies. Nevajag katra vārda dēļ tūlīt jau domāt, ka tiešām tik jauni gribēts. Tiklab no vienas puses, kā arī no otras.

Ranta. Es nevienam nekā jauna negribu. Tiešām gan nē.

Roberts. Redziet, mēs tagad gribējām izrunāties ar jums par turpmāko dzīvi un savstarpējo ģimenes draudzību Draudārēs. Es domāju, mazliet piekāpšanās no vienas puses, no otras puses un lieta varētu iet. Vai ne tā, Ranta?

Ranta (klusē).

Roberts. Nevajadzētu tā domāt, ka tiesības vienmēr iegūstamas tikai ar naidu, niknās cīņās.

Ranta Es saprotu, es gluži labi saprotu no jūsu puses šādu valodu!

Roberts. Redziet, Ranta, visi cilvēki nekad nav vienādi. Tomēr visiem tepat vien pasaulē jāpaliek un jādzīvo.

Ranta (vaļīgi). Nu lai dzīvo! Es nevienam to neesmu liegusi.

Roberts. Nu, tad uz to..! (Viņš pielej glāzīti arī Rantai). Neapsmādjiet, Ranta.

Ranta pienāk pie galda, paceļ glāzīti. Roberts un Bokums dara to pašu. Bokums izstiepļ savu glāzīti viņai pieskandināt. Brīdi viņi skatās viens otram sejā. Ranta ar riebījumu glāzīti noliek un atkāpjas. Arī abi vīrieši noliek savas glāzītes nedzertas. Klusums.

Roberts. Jums kautkas pret mani, Ranta?

Ranta. Pret jums — Itin nekas.

Roberts (atsākdams). Redziet, Ranta, tēvs ar Aivaru domā, kā viņiem tagad pēc Margēra nāves savu turpmāko dzīvi iegrozīt atkal pareizās sliedēs.

Ranta. Un kas man tur daļas?

Roberts. Jūs arī piederiet pie ģimenes.

Ranta. Nē, Robert, mani te neviens necieš! Kopā palikšana nav. Nevar viens otra dzīvi tā tik viegli iegrozīt pa savam prātam. Mēs nevaram sadzīvot.

Roberts. Bet kā tad, tādā gadījumā, ar Draudārēm? Es domāju un mēs spriežam, ka tomēr, tomēr sadzīvot vien nāksies. Jūs esiet mūsu radniece.

Ranta. Un jūs domājat, ka nu man Aivars jāieceļ par savu mantinieku.

Avairs. Jā, jā! — viņai jau tagad Andrievs!

Ranta. Un ja tas arī tā būtu?

Bokums. Vismaz, Draudārēs tas nekad nebūs! To es nepieļaušu, ka mans kalps paņems manu mantu un vedekla to izvazās!

Ranta. Nav jūsu darīšana! Es precos ar ko pati gribu.

Bokums. Un kur nu paliks tas, ko es pats ar bērniem sastrādājis? Vai mūsu ģimenes līgda lai paliktu svešiniekiem par laupījumu? Ak tad šeit par kungiem nu uzmetīsies Sviestiņi!

Ranta. Jā gan, te par kungiem būs Sviestiņi!

Bokums. Nekad, es tev saku — nekad!

Ranta. Jūs domājat, es nesaprotu, kādēļ jūs tā cīnāties? Lai izrautu man visu no rokām! — un palaistu pliku pasaulē. Jūs te lielaties ar savu darbu! Es te neesmu skrējuse, neesmu pūlējusēs? — Gāju un strādāju neapkuzdama. Pirmā rītos, pēdējā vakaros, i nakti miera nebij. Šie te bijuši lielle kopēji! Jā, kuŗš tad, kuŗš? Viens gulēja uz gultas, caurām naktīm kopjams un cilājams, otrs — nu, uz kādām lietām tam prāts stāvēja! Jā, tagad es ar' gribu runāt. Un es runāšu! Man nav ko kaunēties. Kuŗš tad šo nu nezīn, kuŗš nepazīst?

Bokums. Klusu!

Ranta. Jā, jā, pats vēl tagad lūko man par iegātni taisīties. — Lai dzird, lai dzird dēli ar'! (Pret Bokumu). Saki, ka tas nav taisnība. Ka es meloju. Saki!

Bokums. Ka dūšīgi strādāji, neviens negrib noliegt, bet par to arī atmaksas nekad tev nav trūcis. Vai pēdējos

gadus visa nauda, cik vajadzēja, nebij Margēra un tavā rokā?

Ranta Ūbagu naudai! Un ja arī ko iedevi, tad tas arī tepat palika par tava paša parādiem un saimniecībā. Jā nu arī es ko sev esmu iegādājusi — par ko tad gan cauras naktis sēdēju pie slimnieka, nekāda prieka nezinādama! Kā piesieta.

Aivars Nu, tik lieliska Margēra kopēja tu nemaz nebiji. Ļāvi viņam jau pavisam neveselam pusplikam iet saltumā un lietū. I saslima Margērs uz nāvi tevis dēļ; sasaldējās braukdams ar tevi no tava tēvoča bērēm. Pate vēl stāstīji, kāda toreiz bijusi vētrains rudens nakts. Stipri lijis lietus. Ūpe bij pārplūdusi. Brālis negribējis tajā vakarā nemaz mājup braukt, — tu vien uzplījusies. Ūpei pāri braucot, tumsā rati uz akmens tikko neapgāzušies. Margērs dabūjis lēkt ūdenī un samircis līdz krūtīm. Un no tās reizes, kā uz gultas likās, tā arī vairs necēlās. Jā, tāda, lūk, kopēja tu biji Margēram! Un tad par to mocīšanos un naudas taupīšanu — par to, Ranta, labāk muti nevirā! Pasaki, kur tu izdevi vairāk: par Margēra ārstēšanu, vai pate par savām kleitām?

Ranta. Tiesības uz Draudāru ienākumiem pieder man, bij kopā ar Margēru, bet tagad man vienai un nedz par naudu, nedz par visu citu man nav nevienam nekāda atbildēšana jādod. Labāk paskaidrojiet paši, kā tas varēja notikt, ka tēvs vēl pēc mājas pārrakstīšanas, mani nemaz nevaicājis, — pārdeva ozolus un saņēma vismaz tūkstsots latu, bet man neiedeva ne santima? — Nekas jums vairs nepienākās. Itnekas!

Roberts Tomēr, tomēr, Ranta. Tēvs jums ir aizdevis 3000 latus. Tos jūs arī tagad esiet viņam parādā... Viņam un mums visiem! Nerunājot nemaz, nedz par mantojumu daļām, nedz par pašu māju, nedz par ozoliem. Tad tālāk — nav jāaizmirst, ka jums nav ar Margēri pēcnācēja un tā tad nav arī vienīgās mantinieces tiesību.

Ranta. Tad klausaities, ko tagad es jums pateikšu! Draudāres vēl šovasar būs tīras! Nevienas vecās sejas te

vairs nepaliks. Arī šī vecā, piepelējusē Bokumu būda tiks
noplēsta! Jauniem saimniekiem būs jaunas mājas.

Roberts. Ranta, jūs bijāt Marģera sieva! Taupiet
jēl viņa piemiņu!

Ranta. Kaut es to varētu izdedzināt! Marģers man
nekad nav paticis. Ne jūs — visi Bokumi — kādreiz
esiet man patikuši, — ne arī Marģers. Nekad es viņa ne-
esmu milējuse.

Priekšgars.

Ceturtais cēliens

Pagalms Draudārēs. Sauli pie debess apvārsņa aizsedz zilu mākoņu aizkars. Plātās rūsa. Svētdienas pievakare.

1.

Ranta. Jaunā kalpone.

Ranta. Tā, tagad jūs redzējāt kūti, piena klēti. Jums Draudārēs būs jādara visi tie paši darbi, kā pie vecā saimnieka. Ja Bokums, vai Grieta, vai kāds cits jums ko saka, vai rīko — tiem te nav vairs nekāda darišana.

Jaunā kalpone. Un kur man būs jāguļ?

Ranta. Sākumā vēl kādas naktis pārgulēsiet uz kūts augšas. Vēlāk varēsiet gulēt Grietas istabiņā.

Jaunā kalpone. Vai tad Grieta? — arī iet projām?

Ranta. Jā... viņa ies projām.

Jaunā kalpone. Un kad Mudītes ar' nebūs.. kā tad mēs ar šām divām? — tikai trijatā?

Ranta. Tūlīt pēc kāzām atbrauks jaunā saimnieka māte. Tad būsiet tikpat, cik tagad. Tās dažas dienas gan jau pacietīsiet.

Jaunā kalpone. Vai tad Mudīte ar Grietu tūlīt iet projām? Jau šonedēļ?

Ranta. Ja viņas arī kādu laiciņu vēl te paliks, pie darbiem vairs netiks laistas. Netik... tik daudz par visu izrunāties. Pašai ar Andrievu mums šovakar vēl jāaizbrauc līdz Ancēniem. Tagad iesiet vēl uz savām mājām. Citrīt, kad brauks jaunajam puisiņam, Spēlēnu Brencim, pakaļ, pie vienas reizes varēs atvest jūs abus. Nupat man jāiet sagērbties.

Jaunā kalpone. Ardievu, saimniec.

Ranta. Ardievu!

(Ranta istabā. Kalpone prom pa kreisi).

2.

Grieta. Marite.

Marite. Krustmāt, kas tās ugunis svaida?

Grieta. Kas par ugunīm, bērns?

Marite. Nu, tur — pie debesīm!

Grieta. Pie debesīm, tu saki?

Marite. Vai to dara Dieviņš?

Grieta. Nē, bērns, tā ir rūsa. Briedina druvas.

Marite. Ak, tad tā ir rūsa! Bet kā tad Jancis teica, ka Dieviņš tā darot?

Grieta. Dieviņš, meit, visu zina.

Marite. Ak, tad tā ir rūsa!

Grieta. Jā, bērns.

Uznāk policists ar pavēsti, bet no pretējās puses Joske ar pātagu.

3.

Grieta. Marite. Policists. Joske.

Joske. Labdien, policiste kunge. Jums jaunas zines?

Policists. Ā, Joskel Redzēji, vai saimnieks mājā?

Joske. Prasēt man, vai mane zirdzine ir ilksēs. Es nupat atbrauce.

Policists. Vai te no mājnikiem neviena neredz?

(Grieta ar Mariti savrup. Andrievs tuvojas).

Policists. Ā, tur jau nāk puisis.

Policists. Joske. Andrievs. Grieta ar Mariti savrup. Vēlāk bez Marites.

Policists. Labdien jūsmājā.

(Andrievs klusēdams paceļ cepuri. Marite aizbēg).

Policists. Saimnieks mājā?

Andrievs. Mājā gan. Bija kas vajadzīgs?

Policists. Ej, pasauc Man nav daudz laika.

Andrievs (iēraudzījis Grietu). Pag, pag, te jau... Panāc šurp, Grieta!

Policists (meklējams somiņā, Crieta). Pasauciet jūs
saimnieku.

Joske. Tur vinc jau nāk.
(Andrievs projām).

4.

Policists. Joske. Grieta. Bokums.

Policists. Bokuma kungs, te jums paziņojums.
Lūzdu parakstīties! (Padod viņam zīmuli).

Bokums (parakstīdamies). No ka?

Policists Septiņu dienu laikā jāatbrīvo Draudāres!

Policists. Sveiki! (Joskem gašām iedams). Biji ūrgās?
Miķelis pārbraucis?

(Sarunādamies ar Grietu).

Grieta

Bokums (stāv brīdi kā me..

Grieta. Bērtul...

Bokums (klusē).

Grieta. Bērtul...

Bokums gausi cilā pavēsti. Boze viņam noslidējusi, bet viņš to
nemana. Lēnām apsēstas uz klēts pavijas.

Grieta (Bokumam blakus, glāsta viņa roku). Bērtul.

Bokums gurdens uzceļas. Viņš ir stipri saguris. Grieta satver
Bokuma elkoni un palīdz viņam ieiet istabā. Andrievs iznāk no klēts ar
jaunu misiņa apkaltu zirga loku. Nosēstas agrākajā Bokuma vietā. Uz-
ceļas, paiet dažus soļus. tad atkal apsēstās agrākajā vietā un iespicž
galvu plaukstās. — Nemierīgs un satraukts pār skatuvi aiziet Zosuls.
Vēlāk citā virzienā Zosuliša. Mudīte ar puķēm no dibena puses.

6.

Andrievs. Mudīte.

Andrievs (pieceļas). Mudīt.. (Viņš grib viņai pieiet, bet
baidās).

Mudīte (klusē).

Andrievs. Es ar tevi gribēju parunāt. Ko tu nekā
nesaki?

Mudīte (bez cerības). Ko tad?

Andrievs. Es nevaru vairs šitā. Tu man netici?
(Vēl maigāk). Mudīt..
Viņš viņai tuvojas, bet Mudite pagriežas un lēniem soļiem aiziet

7.

Andrievs. Marite.

Marite (no istabas iznākdama). Ū—ū, ū—ū, vai tu, tu te esi, Andriev? Ū—ū!

Andrievs (laiņni). Kas t' bij, knīpa, ko t' nu teiksi?

Marite. Lai eimot launagā.

Andrievs. Labi, labi.

Marite (nerātņi). Es domāju, ka tu esi lielais bakāns.

Andrievs. Un es domāju, ka tu esi mūsu mazā ķirzatiņa!

Marite. Bet tūliņ lai nākot. Citi puisi jau ēd.

Andrievs (grib jokot). Bet meitas vēl nē?

Smiedamās Marite projām. Andrievs brīdi kavējas un virzās uz laidara pusi.

8.

Andrievs. Sviestiņiete.

Sviestiņiete. Pagaidi, Andriev!

Andrievs (apstājas). Ā, tu māt!

Sviestiņiete. Nu ko tad? Uz Ancēniem vēl neesat aizbraukuši?

Andrievs. Zirgs jau ir atvests. Gan jau paspēsim. Ranta vēl gērbjas.

Sviestiņiete. Lai nu uzcērtas, lai—tava cielava; nu, un tu jau ar. Parādaities nu, parādaities abi labi lepni Rantas tēvam. Lai jel viņš papriecājas, kāds viņa jaunais znots izskatās. Nu, kungi, kas kungļ!

Andrievs. Nav jau šis ar' diezgan mani redzējis!...
(Ar nepatīku). Ko t' nu esi pasākuse tik bieži šurpstaigāt?

Sviestiņiete. Gaŗām ejot, tāpat vien iegriezos. Biju, raug, bazņicā paklausities, apdzirdēt kā tevi nu šodien jau otro reizi pārmeta pār kanceli.

Andrievs. Ē! Kas tur nu ko klausities! Paŗam jau

sāk riebties. — Mudīte raud un nevar aizmirst. — Bokums ar' jādzen no mājām.

Sviestiņiete. Kas tev vairs par Bokumu un Mudīti ko bēdāt? No citsvētdienas tu jau nu pats būsi te saimnieks. Un vai nu tev kalpoņu trūks!

Andrievs Mudīte ar mani vairs i runāt negrib.

Sviestiņiete. Apnicis klausīties, ka tu kā muļķis to pašu veco vien muldi. Raug, kur atradis pēc kā raudāt, kad ar šo nerunā! — Kas tad te nupat bij? Policija, vai?

Andrievs. Ja jau redzēji, ko tad vēl prasi?

Sviestiņiete. Ko t' šis te meklēja, ko gribēja?

Andrievs. Kas tev tur par jaukšanos un vaicāšanu? Vai es tevis nezinu: iznesāsi pa visu pasauli. — Es, māt, iešu labāk no Draudārēm pavisam projām!

Sviestiņiete. Dēliņ! dēliņ! Tu mani kapā iedzīsi! Šitādas mājas! Šitāda laime! (Aizdomu pilna). Vai tik šī pate, kozi', nav sanākuse ar tevi naidā?

Andrievs. Nav vaļas. Jāiet.

Andrievs iet pret laidaru. Sviestiņiete istabā.

9.

Mudīte. Zosuliša.

Zosuliša (mierina Mudīti). Runā vien, meit, stāsti, stāsti tālāk. Izrunāsies, tikpat būs vieglāka sirds.

Mudīte. Es viņu tā milēju, tā milēju, bet tagad man viss vienalga. Jau no tās dienas, kad jauno saimnieku apglabāja, man visu laiku ir bijis tik bēdīgi, tik grūti. Sirds jau nojauca, ka mums ar Andrievu viss būs pagalam. Ka Ranta viņu apmās. Pievilināja viņu gan ar saimnieka godu, gan visādi.

Zosuliša. Netaisna manta, meitiņ, netaisna. Bet kas gan pēc tās taisnības tagad prasa?

Mudīte. Vai nu tik daudz par to mantu... bet viņa pati Andrieva acis ir jau pavisam apstulbinājusi. Viņam, laikam, patīk. (Briidi klusējusi). Ak, Dieviņ, Dieviņ, — Andrievs, Andrievs! Kaut viņš zinātu...

Zosuliša. Ko mēs, meit, par dēliešiem varam sazināt. Dēliets jau tikpat visu lūko iegrozīt tikai pēc sava prāta. Vai šie par mums daudz bēdā... Kāmēr nav vēl bagātnieces, tad viņiem laba i gājēju meitene, tikmēr sirds, i viss. Bet tagad...

Mudīte Nē, nē, Andrievs nav vainīgs, tikai Ranta viņu pievīla, tikai Ranta! (Abas nosēstas). Viss var būt, ka arī Margēram... Man liekās, ka arī Margēram, varbūt, tik agri bija jāaiziet tādēļ, lai viņa pati varētu ar Andrievu. (Raud).

Zosuliša (nopūšas). Ai, jā — bet vai nu tādēļ jauna, dūšīga meita ies tūlīt ūdenī lekt.

Mudīte. Tā gan, laikam, būs, ka viņas dēļ jaunais saimnieks tik drīz nomira. Kā viņa ar Margēru apgājās? Es nedrīkstu nevienam teikt, kā viņa vēl tajā vakarā viņu slimu mocīja!

Zosuliša. Tā jau ir. Žēlot jau gan viņa nekad neželoja. Tāda viņas sirds.

Mudīte (turpina). Taisni ar rokām! Un tagad viņa ar tām pašām rokām pie Andrieva... Un vislabāk viņai patiktu, ka es arī būtu jau nomirusi.

10.

Mudīte. Zosuliša. Aivars.

Aivars (dzirdējis pēdējos vārdus). Taisni viņa viņu ir nožņaugusi... (ātri) vai ar spilvenu noslāpējusi!
(Abas sievietes savijpoņas uztrūkstas kājās).

Aivars. Robert! Robert!

11.

Mudīte. Zosuliša. Aivars. Roberts. Vēlāk Joske un Zosuls.

Aivars (Robertam uznākot). Nāc šurp! Ātri! Mudīte kautko stāstījuse. Ranta Margēru nožņaugusi.

Roberts. Ko? Ko? Kas?

Aivars. Nupat viņa Zosulišai stāstīja.

Roberts. Nu, Mudīte, ko tu stāstīji?

Mudīte (nobijusies stomās). Es nezinu, es pati nezinu...
Es nesaprotu. Es redzēju...

Roberts, Nu? Nu? Ja par mūsu brāli, tad tev jā
izstāsta viss.

Mudīte. Man bail. Varbūt, tas nemaz nav taisnība...

Roberts. Nebīsties, tev jau arī nav nekas tāds jā-
saka. Stāsti tikai to, ko tu esi redzējusi. (Izved viņu skatuves
vidū).

Mudīte. Es... es... Andrievs tovakar vēlu atbrauca no
dzirnavām. Viņš bija uzkāpis uz kūtsaugšas iebāztzirgiem
sienu. Viņš mani sauca. Es pa kūts šogalu uzkāpu un
nostājos tumsā pie gala lodziņa, lai šis mani meklē. Es
skatos pa lodziņu un ieraugu, ka pie jaunā saimnieka
spīd uguns. Pa aizkara augšu var visu redzēt. Tā ierau-
dziju Rantu... Viņa stāv pie Margēra gultas un kautk-
runā. (No dibena uznāk Joske ar Zosulu). Margērs grib p-
certies sēdus. Viņš itkā kautko uzkliedz un tad viņa kl-
uz priekšu un ķeras viņam abām rokām pie pleciem un
kakla un abi visādi raustās. Gribēju pasaukt Andrievu,
te jūtu aiz muguras stāv vēl kāds un elpo man taisni uz
kakla. Es kā bez atmaņas, pati nezinu kā, atrados lejā
un skrēju uz istabu. Tur visi logi bija tumši... visi jau
gulēja. Un viss kā ikvakarus.

Roberts. Un tu zini, ka taisni tā redzēji? Un vairāk
neko nezini? Un uguns Margēram logā arī vairs nebija?

Mudīte. Es vairs nezinu, es nezinu. Tikai otrā rītā
Margērs bija miris.

Roberts. Tu, Mudīte nebūsi, varbūt, neko redzējusi.

Mudīte. Es nezinu, es nezinu. Kaut es zinājuse!...

Joske. Ja Mudīte tur bija un vise redzēja, tad es
arē tur bija un vise redzēja. Vai tad tu, Mudīte, mane
nepazīne?

Aivars. Jā, patiesi, Joske tonakt bija mūsu mājās.

Roberts. Kā tad tu, Joske, sienā gadījies? Uz kūts-
augšas gulēji?

Joske. Ūi, ķevīte neēduse nevar dzīvot, — es uzgāje
paraut kuskīte siene, — un tā es vine vise dzirdēja un
redzēja.

Roberts. Nu, un bija tā kā Mudīte stāsta?

Joske. Jā, es vare pateikt arī pie tiesem.

Roberts. Un tādas lietas arī redziet un nevienam nestāstiet! — Tu, Joske, — prātīgs cilvēks!

Joske. Es to pase rīte tik āgre aizbrauce. Es jau nemaz nezināju, ka jaunais Bokums to pase nakte ir bijuse pagalam. Būtu es to zinājis, es to laune sievietei nebūtu zēlojis.

Roberts (Aivaram). Mūsu brālis tā tad ir miris ne-labā nāvē! —

Aivars. Tēvs nāk.

12.

Mudīte Zosuliša. Aivars. Roberts. Joske. Bokums. Zosuls.

Bokums. Nu, dēls, vai pārsūdzību uzrakstīji?

Roberts. Jā, tēt, — bet tagad mums jārunā par kautko citu. Izrādās, ka Margers nav miris dabīgā nāvē. Ranta... tas ir, ja bijis, tiešām tā, kā žīds un Mudīte tonakt redzējuši no kūtsaugšas pa gala logu.

No istabas iznāk Ranta. Aiz viņas Sviestiņiete.

Bokums (nikni Mudītei). Un ko tu tūlīt neteici! Kam nekliedzi mūs citus? Pamirusi biji?

Mudīte. Man mute bij kā aizsieta. Bez spēka.

Roberts. Šī lieta, tēvs, jānoskaidro. Joske ar' kautko redzējis.

Joske. Es vare vise pazvērēt pie tiesem.

13.

Iepriekšējie. Ranta. Sviestiņiete.

Ranta (skaļi sauc). Andriev! (Klusums). Andriev! (Viņa vēro klātesošos un viņas seju pārņem niknums). Jūdz zirgu! Brauk-sim!

Bokums (iet viņai tuvāk). Tu nebrauksi šodien nekurp! Vēl septiņas dienas es te esmu saimnieks. Robert, runā nu tu!

Roberts (Rantai). Mums šodien ar jums jānoskaidro

svarīga lieta. Vai atceraties, kur jūs tonakt bijāt?

Ranta. Tonakt... (ātri aptver stāvokli). Kur tu nakti? Un kam man jādod norēķini? Jums?!

Roberts. To nakti Joske arī bijis te.

Joske. Jā, es bije.

Roberts. Viņš visu redzējis. No kūtsaugšas.

Ranta (sakustas, tad mežonīgi). Nu runājat! Nu, ko?

Roberts. Jūs pati labi zināt.

Ranta. Jā. To es zinu labāk, nekā visi židi kopā. Un Joske var tik muldēt. Vai viņš, varbūt, vēl neteiks, ka es esmu. .

Roberts. Jā, un viņa liecība ir svarīga.

Ranta. Laikam, jūs paši židu sakūdjāt uz meliem, lai mani nodabūtu malā. Nu, tas jums neizdosies. Vai žids nezināms!

Roberts. Neizvairāties. Atbildiet ko prasa!

Ranta Man nav ko atbildēt. Es židiem neticu. Un kā jūs drīkstat! Un raug, nu skolotājs arī tāds pats kā žids, — abi melo.

Roberts. Es nesaku nekā, bet liecības pret jums ir pārāk smagas. Viss tagad atklājies un tā, kā bija. Tas ir tik briesmīgi! Runa iet par brāļa nāvi. Mums jātic.

Ranta. Un jūs to gribat iegalvot, ka es, ka es viņu...

Roberts. Tā ir.

Ranta. Jums, laikam, šķiet, ja jūs esiet traki palikuši, tad arī visa pasaule būs trakal! (Nedabīgi). Hā—hā—hā! Smejies, Andrievmāt.. tu vēl nesmejies? Nu jau ij skolotāji līdz ar večiem sāk palikt nejēgas. (Uzlūko visus, neviens neatbild. Sviestiņiete, nobijusies, velkās savrūp. Ranta viņai). Tu?... (Atjēgusies, skolotājam). Kas teica? Žids? (Visi klusē. Atslābusi). Un žida muldoņā jūs klausaties?

Roberts. Nu, tad saki tu viņai, Mudīte!

Mudīte sagrauzta klusē un abas ar Rantu skatās viena otrā. Ranta saprot un arvienu vairāk saplok. Viņa pūlās saņemties. No dažādām pusēm pamazām ir pienākuši Jancis, Andrievs, Grieta un Marīte.

Ranta. Nu, Mudīte? Ko tu pret mani teiksi? Tāpat kā Joske. Tagad jau tu drīkstī runāt. Visi gaida. Es zinu, tu dusmīga uz mani. Es tak noņēmu tev līgavaini.

Tev pāri darīju un tevi sāpināju, bet pati mocījos vēl vairāk. Nu viņš vairs nebūs mans. Bet mēs viņu abas mīlējām. Es, varbūt, vēl stiprāk, vairāk zinādama.

Mudīte. Tu arī viņu patiesi mīlēji?

Ranta. Jā, Mudīte, jā. — Sodi mani, sodi!

Viņas stāv viena otrai pretīn. Citi dod viņām vietu.

Bokums (bargi Mudītei). Tad stāsti tak, ko tev prasā!

Mudīte aizsedz rokām seju un šņukstēdama atkāpjas.

Roberts. Liec viņai miera, tēt, — viņa jau ir visu izstāstījusi

Andrievs (paklusu, sirsnīgi). Mudīte!

Ir klusām nostājušies viens otram blakus.

Ranta (pēkšņi). Jā, tā tas bij. Man cita ceļa nebij. Es nevarēju vairs ilgāk panest. — Pat čūska lokās, kad to maiglēs sažņaudz. Es kopu ilgi, ilgi viņu kopu. Man sirds bij kļuvusi kā čūlojoša vāts. Cik pieskāros pie mirēja, man elpa rāvās ciet; es smaku nost un man bij jāatelpo. Es zināju, ka nebūs ilgi vairs. Bet iznāca vēl ātrāk. Pašai nezinot. Es nojaust nespēju, ka cilvēks mirst tik viegli.

Bokums (dziļi satrēkts). Mans dēls, mans Margers!

Ranta Es viņam līdzī sevi esmu nokavusi.

Andrievs (saudzīgi). Mudīte!

Mudīte (paceļ galvu).

Andrievs. Tu mani neienīsti? — Es tā negribēju.

Mudīte. Man Rantas žēl ar viņas mirkli sūro, kad bēdām asaras pa pēdām nāk. Sirds sāpēt sāp.

Ranta. Mudīte, tu neraudi — tev mōzs būs gaišāks, nekā man. Aiz tīras lepniības un lielas sirds es nevarēju atteikties no tā, ko iekāroju. Ar naidu gribēju sev visu iegūt... Tu, Mudīte, piedodi man! Es arī cerēju, lai mani mīl, bet mīlestību neiegūst ar varu. — Andriev, Mudīte, jums abiem dzīve skaidra. Man viņa dūņu ezers bij jau sākumā. Es mīlot nozieguma nesabījos, līdz pati savu laimi sadragāju. Andriev, Mudīte, jums priekšā diena, mani gaida nakts. Mani gaida nakts, kas tomēr nebūs mūžīga, kā nāves nakts. Caur tumsu iziešu es atkal gaismā un, saulei pretīm nākot, pati kļūšu par jaunu atbrīvota gara spožumā.

Beigas.